

ПИРИНЪ

ПЪТЕВОДИТЕЛЪ

Покрай приятното и полезното излетитѣ въ планината носятъ и **опасности** за здравието и живота на излетниците. Нещастнитѣ случаи съ туристи въ планинитѣ отъ година на година зачестяватъ, затова

**ПРЕДИ ДА ТРЪГНЕТЕ НА ПЖТЪ
ЗАСТРАХОВАЙТЕ ЗДРАВИЕТО
И ЖИВОТА СИ ПРОТИВЪ
ЗЛОПОЛУКА.**

Само осигурени материално противъ последицитѣ отъ злополука и обезпечили своитѣ близки, Вие ще можете спокойно да предприемете своитѣ смѣли набѣги къмъ висинитѣ и да се доверите на всѣко превозно средство.

**ЧИНОВНИЧЕСКО КООПЕРАТИВНО
СП. ЗАСТРАХОВАТЕЛНО ДРУЖЕСТВО**

СОФИЯ, БУЛ. Ц. ОСВОБОДИТЕЛЪ 6

ЗЛОПОЛУКА — ЖИВОТЪ — ПОЖАРЪ

СПЕЦИАЛНИ ПЖТНИЧЕСКИ ЗАСТРАХОВКИ

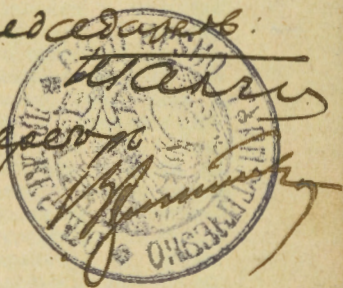
Деятели въ всички градове и по голѣми села

ПИРИНЪ

П Ж Т Е В О Д И Т Е Л Ъ

На г. Косича х. Радоича

Отъ Централного
Косича яредови Б.М.Д.

ПРЕДГОВОРЪ

Съ растящото развитие на туризма у насъ все повече се чувствува и нуждата отъ чисто пжтеводна литература, която да даде възможность на туриста да изучи предварително възможнитѣ излети въ една мѣстность и нагоди съобразно съ желанията си и съ времето, съ което разполага, своя излетенъ планъ, и която да освободи излетника отъ необходимостта, когато иска да отиде на непознато мѣсто, да търси препоръжки до сведущи лица на мѣстото, които да му дадатъ нужнитѣ указания, или даже да го придружатъ до тамъ, кждето иска да отиде. Създаването на добри и годни пжтеводители изисква сериозна и преданна работа отъ страна на опитни туристи, добри познавачи на разнитѣ покрайнини на нашата родина. Преди нѣколко години ние направихме опитъ да почнемъ съ изнасянето на пжтеводни бележки и указания за отдѣлни излети въ дружественото списание „Български Туристъ“ събирането на материали за постепенното изграждане на добри туристически пжтеводители за разнитѣ покрайнини на страната. Опитътъ излѣзе малко сполучливъ и свърши съ описанието на два излета: до Белмекенъ (Бълг. Тур. г. XIV. кн. 3) и до Пиринъ и Елъ-Тепе (Бъл. Тур. год. XV. кн. 3 и 5). Въпреки всички несгоди и липса на материалъ за една такава работа, Централното настоятелство на Българското туристическо дружество реши да направи втори опитъ, като почне издаването на кратки пжтеводители за разнитѣ туристически интересни покрайнини на нашата родина. За тая цель то се обърна къмъ дейни наши членове, известни като добри туристи и познавачи на главнитѣ излетни обекти на нашитѣ другари, на първо мѣсто Рила, Витоша и Пиринъ, съ молба да доставятъ необходимия метериалъ.

При пълното съзнание, че даваме нѣщо непълно и незавършено, далечъ не отговаряше на изискванията за единъ истински туристически пжтеводителъ за дадена мѣстность, ние излизаме съ първия брой отъ тия кратки пжтеводители, посветенъ на Пиринъ, като смѣтаме, че е време вече да се тури въ това отношение едно сериозно начало, за да се създаде интересъ и даде потикъ за такава работа у повече

другари, съ дружитѣ усилия на които ще може да се събере материала за постепенното създаване на добра пжтеводна туристическа книжнина у насъ. Искаме да върваме, че грешкитѣ и недостатъцитѣ на тоя новъ опитъ, които ще се очертаятъ най-добре при използването му, ще покажатъ най-добре и пжтя за поправянето имъ.

За предлагания пжтеводителъ на Пиринъ, който е по-скоро пжтеводителъ за група излети — най-интереснитѣ и най-често предприеманитѣ — въ Пиринъ, по-голѣмата частъ отъ текста и картата на Пиринъ сж приготвени отъ другаря отъ Ямболския клонъ г. Коста х. Радоновъ, родомъ отъ гр. Банско, добъръ познавачъ на планината, комуто трѣбва да благодаримъ за готовността, съ която се отзова на молбата на Централното настоятелство да даде материалъ за пжтеводителя. Дължимъ сжщо благодарностъ и на другаритѣ отъ Разложкия клонъ Пиринъ на Б. Т. Д., които дадоха допълнителни сведения за излети отъ гр. Разлогъ въ северната частъ на планината. Картата, съставена по бележки на самото мѣсто, провѣрени по непълната карта на Австрийския картографски институтъ и малката карта на проф. Ж. Радевъ въ неговата книга „Природна скулптура на високитѣ български планини“ (1920 г., научно-популярно изложение за създаването на днешния строежъ на нашитѣ планини, книга която би трѣбвало да прочете всѣки туристъ), представлява само единъ любителски опитъ за попълване на чувствителната празнота отъ една по-сносна карта за тоя нашъ край. Безъ да претендира на топографическа точностъ и пълнота, тя все пакъ дава една прегледна скица на планината и прилежащитѣ ѝ селища, достатъчна за ориентирание на любителя излетникъ.

Поднасяйки тоя пръвъ туристически наржчникъ на нашитѣ другари туристи и любители на природата, ние се надѣваме, че и въ тоя си несвършенъ видъ той ще имъ принесе ценни услуги, и ги молимъ да следятъ за всички грешки и недостатъци въ него и ни ги посочатъ, а по-опитнитѣ и запознати съ повече мѣста на планината да иматъ добрината да ни дадатъ описания и на нови излети изъ нея, за да може при едно ново издание пжтеводителътъ за Пиринъ да излѣзе по-пълненъ и въ значително подобренъ и по-близъкъ до добритѣ чужди пжтеводители видъ.

ПИРИНЪ

Пиринъ — възделената мечта на нашитѣ стари другари, която тъй мило ни напомня и до сега маршътъ на туриститѣ, днесъ е достояние на родния туризъмъ и мѣсто на поклонение за всички любители на природата у насъ. Нейното приказно минало, което едва ли не олицетворява въ нея македонската епопея до преди Балканската война, ѝ създаде едно име, което следъ включването ѝ въ границитѣ на България привлича ежегодно маса поклонници отъ всички крайща на родината. Особено усилено почна да се посещава Пиринъ-планина отъ туристи следъ голѣмата война, която — покрай всичко зло, което докара, — остави въ наследство и нѣкои сравнително добре уредени съобщителни средства, които я приближиха още повече до стара България.

Исторически бележки. — Пиринъ планина, както много други планини, е оказала голѣмо влияние върху историческия животъ на населението, което е живѣло по неговитѣ склонове. Презъ течение на вѣковетѣ тя, както и другитѣ голѣми планини на полуострова, сж били главна пречка за моралната и економическа сплотеностъ на населението което е единъ отъ най-важнитѣ фактори за обезпечаване господарственото сществуване.

Презъ римскитѣ времена за осигуряване на пѣтищата и съобщенията отъ морето къмъ мизийското плато и Тракийската равнина, по неговитѣ ребра сж се въздигнали редъ силни етапни крепости, като напр. Съръ, Демиръ Хисаръ, Рупелъ, Мелнишкия укрепенъ пунктъ, Крупникъ въ Кресненското дефиле, Ситанъ-градъ надъ Банско, Момини кули, Цирополъ на Места и др. Съ нахлуването на славянитѣ въ полуострова и особено следъ образуването на първото българско царство, пиринскитѣ недра ставатъ театъръ на най-кръвопролитни борби, паметни отъ които сж частъ отъ войнитѣ на Симеона, Калояна, Самуила и Асена II. Ту въ български рѣце, ту въ византийски, даже въ рѣцетѣ на кръстоснитѣ, както и на сърбитѣ, а не рѣдко и подъ властта на амбициозни феодали-управители, Пиринъ е дочакалъ печалнитѣ дни на турското робство съ една промѣнлива сждба.

Но наставатъ тежкитѣ минути на робството, и Пиринъ, пе-

чаленъ и гробовитъ въ тишината, прекарва столѣтия, милванъ и развеселяванъ често отъ волнитъ борци хайдутъ, които въ малки дружини, не съ особена морална спойка и ясни политически тенденции, сж бродили по неговитъ недра. Мълчаливъ свидетелъ на толкова трогателни събития презъ вѣковетъ, той крие въ своитъ недра скрижалитъ на цѣла история, сълзитъ на цѣлъ народъ и тжгитъ на неволника, който съ пушка въ ржка се бие отъ толкова време насамъ. Колко много подвизи, колко свето мъченичество и колко безкръстни гробове на всѣка пжтека и на всѣка чука на тоя Пиринъ, по чиито снѣжни урви цвѣтятъ еделвайси и въ чиито бистри езерни води се кжпятъ самодиви!

Географски бележки. — Пиринъ е най-високата македонска планина. Тя е частъ отъ Родопския масивъ, остатъкъ отъ старъ континентъ, който винаги се е издигалъ като суша надъ вълнитъ на моретата, които въ предисторическо време многократно сж заливали нашата страна. Основната скала на цѣлия този масивъ е гнайсъ и мекашистъ, въ които се врѣзватъ голѣми гранитни маси, а въ нѣкои дѣлове и кристалинни шисти и варовици.

Свързана тѣсно съ Рила (чрезъ хребета, който се спуска отъ върха Ай-Гидикъ къмъ югъ), въ оро- и хидрографския си строежъ Пиринъ прилича напълно на нея. Но тукъ повършнитъ форми сж много по-резко очертани и на сравнително малко пространство представятъ много по-оглѣмо разнообразие, отколкото въ Рила. Високитъ части на долинитъ навлизатъ до централния плавински гребенъ и се вплитатъ едно въ друго като прѣститъ на дветъ ржце. Всички пирински притоци на Места и Струма водятъ началото си отъ езера (повече отъ 120 на брой), сгушени въ дъната на циркуси, които като венецъ опасватъ цѣлото било на Пиринъ и сж въ много по-голѣмъ брой и по-типично очертани отколкото въ Рила. Особено характеренъ за Пиринъ е най-високиятъ поясъ на планината, който е почти изцѣло гола, извѣтрѣла, въ голѣмата си частъ непристжпна скала или едро надробенъ каманакъ (само на западъ отъ главното било склоноветъ на Пиринъ сж зелени и въ най-горната си частъ), докато Рила и по най-високитъ си била е покрита съ пасища.

Като географско и геоложко понятие Пиринъ планина обема цѣла група планини, които изпълватъ пространството между долинитъ на Места и Струма отъ седловината Предѣлъ на северъ, която отдѣля Пиринъ отъ Рила, до морето на югъ. Отдѣлени една отъ друга като самостоятелни орографски величини, тия планини мѣстното население различава подъ отдѣлни имена. Това, което то нарича Пиринъ

и което обикновено се разбира подъ името Пиринъ-планина, е най-високиятъ и най-характеренъ дѣлъ отъ групата, който заема пространството между срѣднитѣ течения на Места и Струма, почва на северъ отъ Предѣлската седловина съ посока отъ северъ-северозападъ къмъ югъ-югозападъ и достига на югъ до низката Парилска седловина, дето планината най-много се стѣснява и презъ която води най-късия пѣтъ между южнитѣ части на Мелнишкото и Неврокопското полета. По на югъ планината промѣня своя характеръ, снишава се бързо и се разпада на отдѣлни малки планини, най-високата отъ които е Али Ботушъ, най-пространната Драмски Бозъ-дагъ, а край-морето стърчи уединена Кушница планина или Пърнаръ-дагъ.

Сжщинскиятъ Пиринъ въ очертанитѣ по-горе граници може да се раздѣли отъ своя страна на северенъ, високъ, и юженъ, по-нисъкъ. Първиятъ, който е и предметъ на настоящия пѣтеводителъ, се простира на югъ до билото Василевъ гробъ, западно отъ с. Брезница (Неврокопско). Въ тази си частъ планината е висока, като надвишава почти по цѣлото си протежение 2500 м. Гледана отъ долинитѣ на Струма и Места, или пѣкъ отъ рилскитѣ височини, Пиринъ изглежда въ високитѣ си части да е тѣсна, но промѣкне ли се човѣкъ въ горнитѣ ѝ долини, остава поразенъ отъ ширината на високитѣ ѝ пояси и на пръвъ погледъ мжно може да се справи съ разбъркаността на високитѣ ѝ била.

Споредъ скалниятъ материалъ, отъ който се състои висока Пиринъ-планина тя може да се подѣли на единъ северенъ дѣлъ, въ който преобладаватъ кристалинни варовици и разноцвѣтни мрамори, и единъ юженъ, който се състои отъ гранитни скали. Първиятъ, нареченъ по най-високия връхъ на планината Елтепенски, е сравнително най-високъ, но затова пѣкъ тѣсенъ. Той започва отъ Предѣлската седловина съ връха Пиринъ (2200 м., юго-западно отъ седловината) и се издига мощно въ тѣсенъ, стръмно спускащъ се на дветѣ си страни гребенъ, по който се редятъ върховетъ Даутовъ връхъ, Мехомийски Суходолъ, Баюва-дупка, Кутело и Елтепе и завършва съ Муратовъ връхъ, югозападно отъ Елтепе. Вториятъ дѣлъ, гранитниятъ или Папазгьолски, е по-широкъ и прорѣзанъ и започва южно отъ Муратовъ връхъ, обхваща Тодоринскитѣ, Мангъръ-тепенскитѣ и Каменичкитѣ разклонения и свършва съ гребена Василевъ гробъ.

Растителность. — Североизточнитѣ склонове на Пиринъ сж стръмни и залесени предимно съ иглолистни дървета, между които особено характерна за тая планина е черната мур, единъ видъ боръ, който у насъ е застѣпенъ въ по-

голѣми групи само по Пиринѣ планина и то въ нейнитѣ мраморни (варовити) отдѣли. Заемайки най-горния отдѣлъ на иглолистния поясъ тукъ тя образува компактни природни насаждения по цѣлата дължина на голѣмитѣ мраморни скалисти ридове. Особено голѣми групи черна мура се срѣщатъ въ областъта надъ хижата въ Бъндерица. Сжщо и бѣлата мура, противоположно на разпредѣлението си въ Рила и Родопитѣ, тукъ изглежда да има много по-общо разпрѣсване и по-масово развитие. Въ гранитния дѣлъ на планината тя заема цѣли пространства, особено по долинитѣ на Бъндерица и Демяница, по плещитѣ на Безбогъ и въ Папазгьолския венецъ. Наредъ съ мурата се срѣщатъ навсѣкжде по планината и смърчътъ, бѣлката, елаътъ и обикновениятъ боръ, които тукъ слизатъ на мѣста до политѣ на планината на височина 800-900 м. и се смесватъ съ видоветѣ на бука. А въ най-горния поясъ се шири разкривения клекъ, наричанъ тукъ още коленина. Низко по източнитѣ поли на планината, особено отъ Добринище до Неврокопъ се срѣщатъ разнитѣ видове джбъ, ясенъ, яворъ, кленъ, габъръ, брѣстъ, дрѣнъ, а особено биятъ въ очи елшата, леската и разнитѣ видове върба.

Югозападнитѣ склонове на планината сж напротивъ по-полегати и крятъ въ най-високата си частъ обширни поляни, покрити съ хубава сочна трева, по които каракачанитѣ пасатъ своитѣ тучни стада. Отъ къмъ дървесна растителность обаче въ горния си поясъ тѣ сж по-голи и само въ южния имъ дѣлъ се срѣщатъ по-обширни иглолистни гори. Въ низкитѣ имъ части, които тукъ достигатъ до 100 м. надморска височина, дървесната растителность е сжщо така буйна, както по източнитѣ поли и въ отличие отъ тѣхъ тукъ въ нея проличава ясно влиянието на срѣдиземноморската флора, чиито елементи я проникватъ въ доста голѣмъ брой. Особено характерни за пояса на джба тукъ сж чинарътъ и драката, които биятъ на очи по цѣлата долина на Струма.

Въ подножието на планината и отъ дветѣ ѣ страни виръятъ почти всички овошни дървета, включително и орѣха, а по тераситѣ на Кресненското, св. Врачкото и Мелнишкото хълмодолія расте отлично лозата. Като представителка на срѣдиземноморската растителность се срѣща особено смокината, повече като културно насаждане.

Съ изключение на извѣтрѣлитѣ най-горни части и на стрѣмнитѣ варовити хребети планината е обрасла съ разни видове треви и цвѣтя. Най-горе растатъ остролистнитѣ треви, които се зеленѣятъ три до четири месеца презъ годината, а колкото слизае по-надолу, броятъ на видоветѣ се умножава,

Тодоринъ връхъ и Елъ-тепе

като се увеличава и тяхната красота, миризъ и цвѣтъ. Прѣ все това и най-горе въ топлиѣ дни на юли и августъ си срѣщатъ китки съ блестящия изгледъ на седефа и приятната червенина на корала, съ пленителнитѣ шарки на теменугата и упоителния дѣхъ на розата.

Една особеностъ на Пиринската цвѣтна растителностъ е алпийското цвѣте еделвайсъ (*Leontopodium alpinum*, у насъ още балканска звезда наричано), което расте по стрѣмнитѣ варовити урви на Елтепенския дѣлъ на планината. По теменната частъ на самия Елъ-тепе то се срѣща и въ една особена дребна форма (*var. perinicum* Vel.), която представя единъ новъ видъ за науката. За съжаление това хубаво и рѣдко планинско цвѣте, което у насъ се срѣща освенъ въ Пиринъ още само по Козята стена и по склоноветѣ на Мазагатъ (Кадемлия) въ Стара планина, се унищожава масово отъ излетниците, а и отъ мѣстни овчарчета, които го бератъ за продавъ, и скоро ще стане голѣма рѣдкостъ, ако не бжде и съвсемъ изкоренено. Дѣлгъ се налага на организираниѣ туристи, млади и стари, не само да не бератъ масово това цвѣте, но и да следятъ и не позволяватъ брането му отъ други. Банскиятъ клонъ „Елъ-Тепе“ отъ Българското туристическо дружество е взелъ заедно съ другитѣ културни организации въ града подъ покровителство еделвайса и други редки алпийски цвѣта и растения, както и полезния дивечъ.

Животни. — Въ своята дива и необозрима повърхностъ Пиринъ е убежище на много диви животни. По неговитѣ най-високи скалисти збери се катерятъ съ изумителна бързина дивитѣ кози, предъ които препястива нѣма въ цѣлата планина. По-долу низъ гжститѣ гори бродятъ елени, сърни диви свини, мечки, вълци, лисици, диви котки, язовци, катерици, зайци, и др. А надъ тяхъ високо летятъ по ловъ черни орли, сиви картали и пепеляви соколи. Още по-долу се срѣщатъ диви петли и кокошки, яребици и др. Въ рѣкитѣ и нѣкои езера живѣе вкусната балканска пѣстърва.

Минералнитѣ богатства на Пиринъ сж били известни още на старитѣ му обитатели. Въ неговитѣ недра се срѣщатъ желѣзни, медни, сребърни, манганови и др. руди, а въ Кресненското дефиле, близу до с. Сърбиново се откриха три пласта доброкачествени черни камени вжглища, които мина „Пиринъ“ започна да експлотира.

Топли минерални извори се срѣщатъ по долината на Места при с. с. Баня (сърни), Добринище и Елешница (желѣзноядни и радиоактивни), при Неврокопъ, а по Струма — при с. с. Симитли, Св. Врачъ, Левуново, Сингелово и др.

ОБЩИ УКАЗАНИЯ

Време. — Най-доброто време за посещаване на Пиринъ сж лѣтнитѣ месеци юли, августъ и септември. Презъ май и юни, даже първата половина на юли горе е още много влажно и неудобно за многодневни излети (съ ношуване въ планината), но при хубави дни, каквито презъ това време въ Пиринъ не сж рѣдкость, неразстопилятъ се още снѣгъ придава на високопланинскитѣ картини особенъ чаръ, и едnodневни (а въ Бъндерица и двудневни) излети тогава могатъ да бждатъ много приятни. Отъ друга страна често до късно презъ октомври времето се запазва хубаво и позволява и по-дълго излетуване. Напоследъкъ сж правени отъ по-опитни туристи и зимни излети изъ Пиринъ (даже съ ски, за каквито особено югозападнитѣ склонове представляватъ хубавъ теренъ).

Пѣтища. — По-долу даваме подробно описание на пѣтищата, които водятъ отъ стара България за Разложко, дето сж главнитѣ и най-удобни изходни пунктове за излети въ Пиринъ. Въ самата планина пѣтеки има почти по всички долини и до въ най-горнитѣ имъ части. Нѣкои даже прехвърлятъ главното било. Повечето отъ тѣхъ сж удобни и за коне, съ каквито билото може да се мине въ северния дѣлъ презъ Каменититѣ дупки за долината на Влахина рѣка (вж. по-долу Изл. 14), а въ южния дѣлъ отъ долината на Демяница презъ Превалския циркусъ за Чаиро и долината на Св. Врачка Бистрица (вж. по-долу Изл. 22, съ магаре или катъръ вѣроятно и отъ долината на Бъндерица презъ Равнако, подъ върха Калдърма за Спанò поле и долината на Св. Врачка Бистрица, Изл. 18 по-долу). Напречни пѣтеки обаче, които да прехвърлятъ междудолиннитѣ хребети по продължението на планината отъ северъ къмъ югъ и да свързватъ долинитѣ една съ друга, има много малко и то само за пешаци. А къмъ върховетѣ, повечето отъ които сж много стръмни и каменливи, пѣтеки почти нѣма и затова възкачването имъ е твърде изморително. Тѣ, освенъ Елъ

Тепе и Тодоринъ връхъ, се и рѣдко посещаватъ, макаръ че представляватъ голѣмъ интересъ за туриста.

Ношуване. — Въ градоветъ Разлогъ и Банско и по главнитъ гари (Симитли, Бѣлово, Лѣджене) има сносни хотели за преношуване. Въ Банско и Разлогъ освенъ това лѣтно време мѣстнитъ клонове отъ Българското туристическо дружество уреждатъ, макаръ и скромни, спални за проходящи излетници, които могатъ да се използватъ срещу нищожна такса. За ношуване въ планината нѣма твърде удобства. Дѣлгъ и сравнително тѣсенъ, особено въ северния си дѣлъ Пиринъ предлага наистина доста обекти за едnodневни излети отъ дежащитъ въ политъ му селца. Туристътъ обаче, който иде отъ далечъ и чието време е премѣрено, би предпочелъ, ако може, като се качи горе въ планината, да обходи повече интересни мѣста, безъ да слиза долу и да губи време и сили за слизание и качване до и отъ селищата въ подножието ѝ.

Въ цѣлия Пиринъ има за сега само една хижа (въ долината на Бъндерица), а за ношуване на открито е необходимо да има човѣкъ топли дрехи, защото ношитъ горе сж твърде студени. Банскалии излизатъ лѣтно време горе на голѣми групи съ коне и си носятъ всичко необходимо за лагеруване. Една по-голѣма група външни туристи сжщо би могла да намѣри въ градъ коне за изнасяне горе на повече припаси и дрехи. Понеже долините пѣтеки не сж свързани помежду си или сж свързани само съ пѣтеки за пешаци, така че прехвърлянето на напречнитъ хребети отъ северъ къмъ югъ или обратно съ коне е невъзможно, то въ такъвъ случай конетъ ще трѣбва да се връщатъ долу (съ коняра) и да изкачватъ отъ тамъ другата долина. А при пѣтуване безъ коне човѣкъ ще трѣбва да носи всичко на грѣбъ и да се ограничава въ такъвъ случай съ дву- и трidневни излети, които ще бждатъ и малко по-изморителни. Тогава се чувствува най-много нуждата отъ планински хижи. Една необходимостъ и удобство при нѣколкодневнитъ излети съ ношуване на открито е платнището. Трима души (съ три платница) ще могатъ винаги да си построятъ палатка за подслонъ въ лошо време, а при хубаво време то служи като добра завивка (иа и тогава въ палатка е по-топло отколкото съвсемъ на открито).

Водачи за изъ планината се намиратъ обикновено въ Банско и Разлогъ (Мехомия). За посочване на такива, както и на коняри най-добре е човѣкъ да се обърне къмъ мѣстнитъ клонове отъ Българското туристическо дружество, каквито има и въ дветъ градчета.

Храна. — Въ тия градчета може да се намъри винаги хубавъ хлѣбъ, а сжшо и други съестни припаси. Сухоежбаина обаче (месни, млечни и др. консерви) добре е човѣкъ да си носи съ себе си отъ вѣнъ и да не разчита много да намъри тукъ. При ношуване въ планината е приятна топла вечеря (макарони, оризъ, булгуръ, яйца и др.). Едно голѣмо удобство въ такъвъ случай е спиртниятъ чайникъ съ възможно по-голѣми сѣдини (алуминий). Бачии и мандри има повече по югозападнитѣ плещи на планината, дѣто каракачанитѣ сж и по-гостоприемни и при които лочти винаги може да се намъри млѣко. По североизточнитѣ склонове стадата сж по-малко и при мѣстнитѣ тукъ овчари не винаги се намира млѣко (при тѣхъ обикновено твърде скѣпо!)

Височинитѣ надъ морското равнище сж показани както въ картата, така и въ текста (въ скоби следъ обекта, чиято височина се показва) споредъ последнитѣ инструментални измѣрвания и изчисления на д-ръ Луизъ, асистентъ по география въ Берлинския университетъ, правени презъ лѣтото 1926 година. Само за мѣста, на които той не е правилъ измѣрвания, данни за височинитѣ обикновено не сж посочвани или сж посочвани стари. За съжаление липсватъ данни (и по-стари) за височинитѣ на лични върхове и мѣстности въ южния, гранитния (Папазгьолски) дѣлъ на Пиринъ.

Разстоянията сж показани обикновено въ часове обикновенъ срѣденъ ходъ, само по шосетата сж дадени километритѣ. Въ началото на всѣки излетъ, веднага следъ името на излетния обектъ (или следъ височината му) е показано разстоянието отъ изходния пунктъ (градъ или село въ равнината) до тоя обектъ, крайна цѣль на излета, а при описанието на пѣтя до него е показано въ скоби (въ часове или километри) предъ споменаването на лични обекти (кръстопѣтъ, мостъ на рѣка, чешма, изворъ, мѣстность, връхъ и т. н.) разстоянието до тоя обектъ отъ последния преди него споменатъ, за който сжшо е посочено времето (разстоянието).

Излетитѣ включително и пѣтищата до изходнитѣ излетни пунктове въ Разлога сж номерирани последователно въ цѣлата книжка, за да може по-лесно да се правятъ препращания. Съкращението Изл. съ цифра следъ него посочва излета, въ който се даватъ повече сведения за мѣстото, следъ споменаването на което е поставено, или се описва пѣтя (или другъ пѣтъ) до него.

РАЗЛОГЪ

Главенъ изходенъ пунктъ въ Пиринъ е китната Разложка котловина до самитъ поли на планината. Разлогъ е висока планинска котловина (800—900 м.), скътана между най-високитъ наши планини. Величественитъ вериги на Рила, Пиринъ и западнитъ Родопи, окичени съ остри пирамидални чуки и кубеобразни, изпъкнали върхове, ограждатъ отвредъ котловината и спусчатъ стръмни склонове къмъ нея, прорязани отъ рѣки и потоци и обрасли съ хубава борова гора. Въ североизточния си дѣлъ котловината е хълмиста, само около Места и притоцитъ ѝ се гушатъ малки поленца, а въ югозападната ѝ частъ, около рѣкитъ Изворъ и Глазна, се отваря малко по-широка продълговата долина, около която се редятъ главнитъ селища на котловината: Разлогъ, Банско, Добринище и Баня. Тая долина, съ около 800 м. срѣдна надморска височина, изобилствува съ топли минерални извори съ извънредна лековитостъ. Добре уредени съобщения и малко повече заинтересованостъ отъ страна на държавата биха направили отъ това мѣсто рай за реконвалесценти.

Заобиколена отвредъ отъ високи планини — отъ западъ Пиринъ, отъ северъ Рила, отъ изтокъ Родопитъ — Разложката котловина е като че ли откъсната отъ останала България и си остава и до днесъ една приказна страна. Две хубави шосета водятъ отъ изтокъ и отъ западъ къмъ центъра на котловината и отъ тамъ съединени въ едно по долината на р. Места на югъ за Неврокопъ. А отъ северъ презъ Рила прескачатъ нѣколко конски пѣтеки и едно недоизкарано шосе — коларски пѣтъ.

Най-близката желѣзнопѣтна станция до Разлога е гара Изворитъ на тесноколейната линия линия по долината на Струма (Радомиръ — Дупница — Горна Джумая — Петричъ), съ която я свързва шосето, което иде отъ западъ. Този пѣтъ, най-късия отъ Стара България за Разлога, е по-удобенъ за излетници отъ северна и югозападна България, които отъ София следъ еднодневно пѣтуване по железницата и усиленъ еднодневенъ маршъ (Изворитъ — Разлога 37, до

Банско 41—42 клм.) могат да се отзоватъ въ изходния излетенъ пунктъ въ подножието на Пиринъ. Другото шосе, откъмъ изтокъ, свързва Разлога съ гара Бѣлово, желѣзнопътна станция на линията София—Пловдивъ, и е по-удобно за излетници отъ южна и източна България. То е по-дълго отъ първото и изисква обикновено три прехода (гара Бѣлово — Юндола 27 кл., Юндола — Якоруда 20 клм. и Якоруда — Банско 29 клм.).

До Юндола може да се отиде и отъ Ладжене (Чепинско, 16—17 клм. хубавъ път), до кждето сега отива тесноколейната линия, която почва отъ Сарамбей, желѣзнопътна станция на линията Пловдивъ — София и ще продължи отъ Ладжене презъ Юндола (Аврамовската седловина) — Якоруда за Разлога и Неврокопъ. Следъ свършването ѝ тя ще бжде най-бързото съобщение отъ стара България за Разлога. И сега пътятъ Ладжене — Банско е съ повече отъ 10 клм. по-късъ отколкото Бѣлово — Банско и при използване на прѣки пътеки може да се вземе пешъ за два дена (Ладжене — Якоруда 36 клм., Якоруда — Банско 29 клм.).

И по дветѣ шосета преходятъ денонощно (освенъ въ недѣля, срещу недѣля и срещу понеделникъ) коли и каруци които превозватъ дървенъ материалъ отъ Разлога за гаритѣ и се връщатъ съ разни стоки отъ гаритѣ обратно за Разлога, и могатъ евентуално да се използватъ. И тѣ употребяватъ обаче почти сжщото време (Бѣлово — Банско 2 дена), та съ използването имъ много не се печели. Въ това отношение по-голямъ преимущество представлява почти редовното пътническо съобщение съ автомобилъ (камионетка) между гара Бѣлово и Банско, който взима цѣлото разстояние за по-малко отъ единъ день (7—8 часа).

СИМИТЛИ — БАНСКО

Догара Изворитѣ (Симитли) тѣсноколейна линия отъ Радомиръ, желѣзопътна станция на линията София — Кюстендилъ по р. Струма за Петричъ, при следното разписание на влаковетѣ (въ сила отъ 16 май 1926 год., промѣнитѣ които се правятъ отъ година на година, сж незначителни, само отъ по нѣколко минути):

Видинъ тръгва	9 ³⁰ в.	9 ³⁰ с.	
Ломъ	11 ³⁵ в.	10 ²⁰ с.	
Враца	3 ³⁴ с.	3 ¹⁰ в.	
София пристига	7 ¹⁵ с.	7 ³⁰ в.	
Варна тръгва	5 ¹⁵ в.	8 ³⁵ с.	2 ⁴⁵ в.
Русе	7 ¹⁵ в.	12 ²⁰ о.	7 ¹⁵ в.
Г. Орѣховица тръгва	11 ⁵⁰ в.	3 ¹⁸ в.	0 ¹⁰ с.
Плевенъ	2 ³⁴ с.	5 ⁵⁹ в.	4 ⁰⁸ с.

София	{ пристига . .	7 ³⁰ с.	10 ⁵⁰ в.	10 ²⁰ с.	само
	{ тръгва . . .	8 ⁰⁵ с.	1 ⁵⁰ в.		празникъ
Радомиръ	пристига .	10 ⁰¹ с.	3 ⁴⁵ в.		
Кюстендилъ	тръгва . .	8 ⁰⁹ с.	4 ⁴⁰ в.		5 ³⁰ в.
Радомиръ	{ пристига.	9 ⁵² с.	6 ²² в.		7 ²² в.
	{ тръгва .	10 ⁵⁰ с.	4 ³⁰ в.		5 ¹⁰ с.
Дупница	{ пристига.	2 ¹⁹ в.	7 ⁵⁵ в.		8 ³⁹ с.
	{ тръгва .	2 ³⁴ в.		9 ⁰⁰ с	
Изворитъ	пристига .	6 ²⁵ в.		12 ⁵⁵ сл. об.	
Крупникъ	" .	7 ⁰⁶ в.		7 ⁰⁶ в.	
Св. Врачъ	" .	10 ³⁰ в.			
с. Рила (Р. ман.)	" .	5 ⁵⁴ в.			
Обратно отъ Св. Врачъ 6 ²⁰ с., отъ Изворитъ 10 ⁰⁷ с.					

1. Гара Изворитъ (330 м), разположена на дѣсния брѣгъ на р. Струма, два хотела. Подъ гарата е селото Симитли (957 ж.), въ долния край на което, преди да се илѣзе отъ него, се отдѣля на дѣсно шосето за Разлога, минава на лѣвия брѣгъ на Струма и съ слабъ наклонъ направо срещу течението на Градевската рѣка, като държи лѣвия ѝ брѣгъ. На около единъ часъ отъ гарата шосето минава край първитъ кжшурки, а на десетия километъръ презъ главната махала на прѣснатото далечъ по долината българско село Градево (2262 ж.). Отначало доста широка и почти гола, колкото отива по-нагоре, долината се стѣснява и стрѣмни стени, обрасли въ джбъ, букъ и боръ, се спущатъ отъ дветъ ѝ страни. Скоро пжтътъ минава на дѣсния брѣгъ на рѣката, лето въ една пазва на долината се гушатъ Градевскитъ ханчета (13 клм. отъ гарата — чай, селска кухня). Малко по-горе шосето пресича Осеновата рѣка, дѣсенъ притокъ на Градевската, ѝ продължава ту по единия, ту по другия брѣгъ на последната срѣдъ разкошна, отначало широколистна, а по-високо иглолистна гора. Тукъ-тамъ край пжтя изворчета, водата на които е силно минерализирана (варовита) и не особено приятна за пиене. По-нататкъ пжтътъ минава край Подпряната скала — грамадна, надвесена надъ шосето канара, подпряна отдолу съ обикновени прѣчки, трески и пр. Народното повѣрие поддържа тѣзи „подпорки“ и колчимъ пжтникъ заминае край нея, ако тѣ сж оредяли, ще ги догъткми. Въ горния си край долината се разширява отново, за да се слѣе съ Предѣлската седловина, въ подножието на която, въ красиво залесено мѣсто се гушатъ (10 клм. Предѣлскитъ ханчета (1100 м.). На 3 клм. отъ тѣхъ е най-високата точка на пжтя — седловината

Предѣлъ, (1230 м., отъ тукъ за върха Пиринъ вж. по-долу Изл. 7), която отдѣля Рила отъ Пиринъ (26 клм. отъ

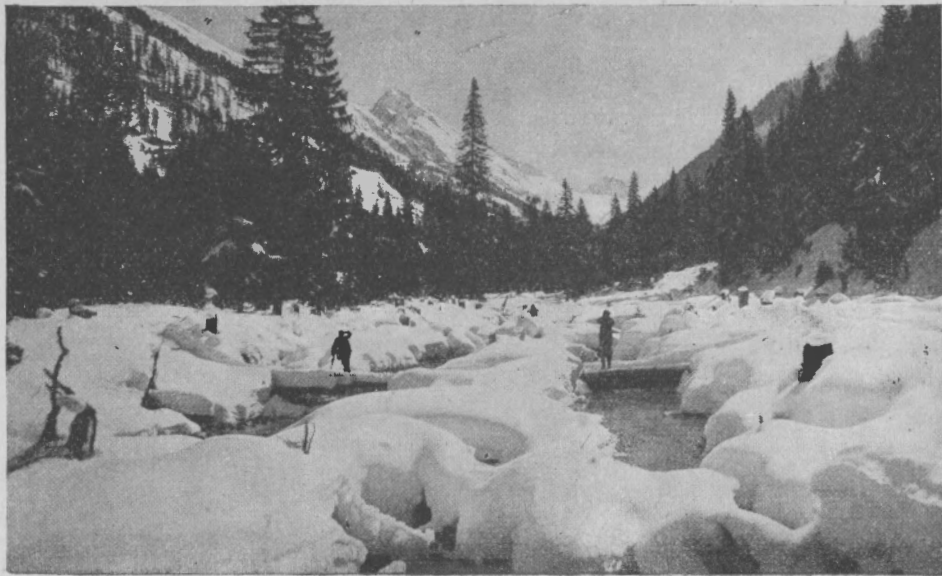
гарата). Отъ височината се открива цѣлиятъ северозападенъ дѣлъ на Пиринъ съ върховетъ Пиринъ, Даутовъ връхъ, Мехомийски Суходолъ, Баюва дупка и др. На изтокъ се разстила Разложката котловина, задъ която се долавятъ кждритѣ на Родопитѣ, а отъ лѣво се точи Рила планина, която отъ тукъ поради слабия наклонъ на южнитѣ си склонове губи значително отъ величествения си изгледъ и въ сравнение съ отвеснитѣ стени на Пиринъ наподобява второстепенна планинска верига. Отъ тукъ шосето слиза въ котловината, минава на 11 клм. отъ Предѣлъ гр. Разлогъ (Мехомия) и следъ други 5 клм. стига въ Банско (42 клм. отъ гарата).

Отъ седловината се отдѣля въ дѣсно стария занемаренъ мжтъ, удобенъ само за пешоходци и товаренъ добитъкъ, който върви въ подножието на Пиринъ, минава край изворитѣ на р. Изтокъ и образувалитѣ се отъ земетресението подземни дупки и стига шосето при влизането му въ Банско. Този пжтъ сксява разстоянието съ около 2 клм.

БЪЛОВО — БАНСКО

До гара Бѣлово съ тренъ презъ Пловдивъ или София при следното разписание на влаковетъ:

Бургасъ тръгва . . .	—	6 ¹⁵ в.	8 ⁰⁵ с.	—	12 ⁴⁰ об
Ст. Загора тръгва . .	—	0 ³⁰ с.	1 ⁰¹ в.	—	6 ⁰⁰ в.
Пловдивъ пристига .	—	5 ³⁰ с.	3 ³⁴ в.	—	9 ³⁰ в.
Свиленградъ тръгва .	—	6 ¹⁰ с.	6 ³⁶ с.	—	4 ⁴⁰ в.
Пловдивъ { пристига	—	10 ³⁷ с.	3 ²⁴ в.	—	9 ²³ в.
{ тръгва .	7 ³⁵ с.	11 ²⁰ в.	3 ⁴⁶ в.	7 ⁰⁰ в.	11 ⁰⁰ в.
Сарамбей пристига .	8 ⁵⁶ с.	12 ⁴⁰ в.	4 ⁵⁸ в.	9 ⁵³ в.	0 ³⁸ с.
Бѣлово	9 ²¹ с.	1 ⁰⁹ в.	5 ²⁴ в.	—	1 ¹⁴ с.
Видинъ тръгва . . .	9 ³⁰ в.	—	—	—	9 ⁰⁰ с.
Ломъ	11 ³⁵ в.	—	—	—	10 ²⁸ с.
Враца	3 ³⁴ с.	—	—	—	3 ¹⁰ в.
София пристига . . .	7 ¹⁵ с.	—	—	—	7 ³⁰ в.
Варна тръгва	5 ¹⁵ в.	2 ⁴⁵ в.	10 ¹⁰ в.	—	8 ³⁵ с.
Русе	8 ¹⁵ в.	7 ¹⁵ в.	11 ³⁰ в.	—	12 ²⁰ в.
Г. Орѣховица тръгва .	11 ⁵⁰ в.	0 ¹⁰ с.	6 ⁵⁰ с.	—	3 ¹⁸ в.
Плѣвенъ	2 ³⁴ с.	4 ⁰⁸ с.	10 ²⁰ с.	—	5 ⁵⁹ в.
София { пристига .	7 ³⁰ с.	10 ²⁰ с.	5 ⁰³ в.	—	10 ⁵⁰ в.
{ тръгва .	8 ⁰⁰ с.	2 ⁰⁵ в.	6 ¹⁰ в.	10 ²⁵ в.	11 ³⁰ в.
Бѣлово пристига . .	19 ³⁶ с.	4 ⁵⁴ в.	8 ⁵⁷ в.	3 ²⁵ с.	4 ³⁸ с.
Сарамбей { пристига	10 ⁴⁸ с.	5 ⁰⁶ в.	9 ⁰⁹ в.	3 ⁴³ с.	4 ⁵⁵ с.
{ тръгва .	11 ³⁰ с.	—	—	—	—
Лжджене пристига .	2 ²² в.	—	—	—	—

Долината на Дамяница съ върха Газей

2. Гара Бѣлово (331 м.), желѣзопѣтна станция на линията София—Пловдивъ, както и другитѣ съседни гари по тази линия, благодари своето въздигане на близостѣта си до високи и годни за експлоатиране букови и борови гори и обещава да стане единъ отъ първитѣ центрове на нашата дървена индустрия. Напоследѣкъ тя се е развила въ цѣло селце (1093 жители — поща, телеграфъ, хотелъ, гостилница, прогимназия, електрическо осветление, клонъ „Юндола“ отъ Б. Т. Д.), разположено отъ дветѣ страни на шосето което води отъ гарата за (4 клм.) село Голѣмо Бѣлово (2152 ж.). Голѣмо Бѣлово е гиздаво планинско селце, сгушено въ самитѣ поли въ Родопитѣ, при излаза на р. Яденица отъ планината. Отатѣкъ селото шосето навлиза въ тѣсната долина на Яденица. Надвесени, обрасли съ букъ и боръ канари се спускатъ отъ дветѣ му страни и го притискатъ до само рѣката. На всѣки 4—5 клм. по него има по една или нѣколко дѣскорезници (чаркове, триони), а тукъ-тамъ и по нѣкой пжтенъ кантонъ. На 20 клм. отъ гара Бѣлово е държавната работилница на дървенъ материалъ Гешова планина (1100), около която се редятъ и нѣколко частни дѣскорезници и други постройки, които образуватъ цѣло селище, напомняще нѣкое алпийско селце. На около 5 клм. отъ работилницата долината съвсемъ изгубва дълбочината си и се разлива въ една просторна поляна всрѣдъ млади борови гори, въ южния край на която, на най-високата ѣ часть, сж кацнали нѣколко вили, хотелъ „Българска Швейцария“, горско училище, сега държавенъ санаториумъ, и други постоянни. Това е

Юндола (1300—1350 м., 27 клм. отъ гарата) — едно лѣтовище съ бждеще, дето и сега мнозина прекарватъ лѣтнитѣ горещини. Нѣколкото вили и хотелътъ сж недостатъчни да дадатъ подслонъ на ежегодно растящия брой лѣтовници, много отъ които се настаняватъ подъ палатки. Гледката която, се открива на югъ и югозападъ е великолепна. На преденъ планъ и дълбоко на югъ се диплятъ и кръстосватъ въ хиляди гънки Родопитѣ, задъ тѣхъ на югоизтокъ се крие китната като градина Разложка котловина, въ дъното на която величествено се издига масивътъ на Пиринъ.

Подъ хотела се отдѣля шосето, което иде отъ Л ж д ж е н е (Чепино, 16—17 клм.). На 6 километра отъ хотела е старата турска граница Чисто Тепе, дето сега има ханче. Отъ тукъ шосето почва да слиза, криволичейки по хребетитѣ, и на 10 клм. отъ Чисто Тепе навлиза въ долината на р. Черна Места (дѣскорезница), която малко по-надолу (1 клм.) се съединява съ р. Бѣла Места (дѣскорезница). На 14 клм. отъ Чисто Тепе шосето влиза въ голѣмото село.

Якоруда (930 м., 4146 жители, поща и телеграфъ, хотелъ, електрическо осветление). Отъ Якоруда все по течението на Места шосето минава край (9 клм.) помашкиѣ Дагонски колиби и (15 клм.) Бѣличкото ханче, малко преди което се съединява съ шосето идяще отъ с. Бѣлица. Отъ Бѣличкото ханче пѣтътъ се отдѣля отъ рѣката и взима западна посока по нанагорницето на едно последно и крайно разклонение на Рила — Тръстеника (980 м.). Отъ най-високата точка на пѣтя се открива вече отблизу високата Разложка котловина. Отъ тукъ пѣтътъ се спуща надолу и на 8 клм. отъ Бѣличкото ханче влиза въ

с. Баня (800 м., 495 ж), разположено въ красива долина по двата брѣга на р. Конешница, която дѣли дветѣ махали: българска и турска. Лежи най-низко отъ всички селища въ Разлога и е най-добре защитено отъ вѣтрове. Липсва му само гора, за да бѣде първото курортно селце по красота и климатъ въ Разлога. Прочути сж ноговитѣ Муртини бани (стара римска баня), едни отъ най-лѣковититѣ въ цѣла Македония (слабо сѣрна вода). Отъ чешмитѣ въ селото сжщо тече топла минерална вода. — Предъ селото се отдѣля въ дѣсно шосето за гр. Разлогъ (6 клм.), а отатѣкъ селото продължава за (6 клм.) Банско и отъ тамъ за Неврокопъ.

ПЖТЕКИ ПРЕЗЪ РИЛА

За излетници, които разполагатъ съ повече време и не се боятъ отъ ношуване на открито, сж за предпочитане пжтекиѣ презъ Рила, които позволяватъ да се свърже посещението на дветѣ най-високи и най-красиви планини. Безъ да даваме тукъ подробно описание на пжтекиѣ, ще споменемъ само главнитѣ отъ тѣхъ за ориентиране на желающитѣ да посетятъ и дветѣ планини.

3. Една отъ тѣзи пжтеки води отъ Рилския манастиръ отначало малко надолу по Рилската рѣка до вливането въ нея на р. Илийна и оттамъ нагоре по долината на последната. Въ горния край на долината, при единъ завой на рѣката на северо-изтокъ, тѣкмо преди пжтеката да мине пакъ на дѣсния брѣгъ на рѣката, се отдѣля въ дѣсно като пресича единъ нейнъ притокъ, Радовичка рѣка, стрѣмва пжтека право нагоре по южния скатъ на хребета между дветѣ рѣки, който се спуща отъ върха Ай-Гидикъ. Така тя върви до горния край на долината на Радовичка рѣка, дето тукъ таме се губи изъ високата трева и въ крутъ завой на югъ и после на западъ пресича долината и излиза на билото въ

дѣсно подѣ върха (между него и върха Горна Кадийца). Като преваля билото, тя завива обратно на изтокъ и точно южно задъ Ай-Гидикъ се раздвоява: една продължава на изтокъ и слиза въ долината Динковъ долъ, а друга свива на югъ и слиза по билото на хребета, който се спуска право на югъ къмъ седловината Предялъ. Тая е правата пжтека. Въ лѣво отъ нея се отдѣлятъ пжтеки, които презъ редъ селца водятъ къмъ Разлогъ. Трѣбва да се внимава да не се слѣзе много рано въ рѣката, по която има сжщо удобна пжтека, която върви повечето изъ гора, но много заобикаля. Най-прѣка е тази, която напуска билото по единъ хребетъ, който се спуска на юго-изтокъ почти право къмъ града Разлогъ. Тя минава презъ селото Бачево. — Тоя пжтъ отъ манастира до Разлогъ изисква единъ усиленъ дневенъ преходъ отъ 10-12 часа ходъ. Евентуално може да се направи една ношувка следъ преваляването задъ върха Ай-Гидикъ въ горния край на Динковъ-долъ (долината източно отъ хребета къмъ Предялъ). Въ такъвъ случай може да се изкачи и върха (2633 м.) отъ преваля надъ Радовичка рѣка, и на другия денъ да се мине по долния пжтъ изъ рѣката, която пжтеката обаче скоро (при завоя ѝ на югъ) напуска и преваля презъ хребета въ дѣсно и презъ селата Горно и Долно Дръглище или (още по-въ дѣсно) Недобърско (или Добърско, 629 ж., стара черквица отъ 1120 г.) слиза къмъ Разлогъ и Банско.

4. Друга пжтека води по р. Бѣли Искъръ. Отъ Самоковъ по шосето край Искъра (лѣвия брѣгъ), което минава рѣката надъ мѣстото, дето се съединяватъ Бѣли и Черни Искъръ. Оттатъкъ моста на лѣво за село Бѣли Искъръ, отъ дето почва пжтеката по лѣвия брѣгъ на рѣката. Въ дѣното на долината (Демиръ Капия), дето рѣката завива на западъ, надъ единъ старъ говедарникъ на дѣсния ѝ брѣгъ се прозира въ шубрака камениста пжтека, която води отначало стрѣмно нагоре, после извива съсъ слабъ наклонъ по платото на изтокъ, паралелно на отвесната стена отдѣсно и не далечъ отъ нея, и по единъ езикъ, който се спуска отъ тази стена на северъ, се покачва на билото ѝ и слиза отъ другата ѝ страна право на югъ. Тукъ-таме изъ тревата пжтеката се двои и губи, и трѣбва да се държи все дѣсния брѣгъ на стрѣмната долина, докато се стжни на добре очертана пжтека. Тази завива на югоизтокъ презъ хубава гора (мѣстность Семково) и излиза пакъ на единъ хребетъ (да не се слиза въ рѣката на дѣсно!) надъ гората и по него слиза въ с. Бѣлица, отъ дето по шосе се излиза при Бѣличкото ханче на пжтя Якоруда — Банско.

5. Другъ единъ хубавъ пжтъ е „царското шосе“ отъ Чамъ-Курия (казармата) презъ Ситняково (лѣтенъ дворецъ) и Сарж Гйолъ (ловджийски павилионъ), което продължава нагоре по долината на Марица и по южния ѝ притокъ (Башъ Марица) изкачва билото на планината на 2400 м. височина (29 клм отъ Самоковъ). Тукъ то е недоизкарано и на слизане отъ другата страна доста развалено и невъзможно за кола. Отъ билото се открива великолепна картина на югъ, особено къмъ Пиринъ, който изпъква съ всичкото си величие. Отъ тукъ пжтътъ слиза съсь слабъ наклонъ, минава край едно езерце, държи все височината, скоро навлиза пакъ въ вѣковна борова гора и следъ дълго кривулене изъ нея слиза въ долината на р. Вѣтричка, по която стига селото Бѣлица, 2928 ж. Отъ Бѣлица шосето продължава на югъ и малко преди да стигне Бѣличкото ханче се съединява съ това, което иде отъ Якоруда (вж. по-горе изл. 2). Разстоянието Самоковъ—Банско по този пжтъ е около 80 клм. Но пжтътъ е единъ отъ най-красивитѣ планински проходи въ Рила.

Сжщиятъ пжтъ може да се свърже и съ възкачването на Мусала (2927 м.), като се ношува на хижата подъ върха (при долното езеро, 4 часа отъ Чамъ-курия). Отъ върха на югъ отначало доста стръмно надолу къмъ седловината и нататкъ все по билото нагоре-надолу, като стръмнитѣ скалисти демиркапийски (Маричини) чуки се заобиклятъ дето може. Като се обходи Маричиния вѣнецъ (циркусъ), продължава се все по билото, което отива къмъ югъ, изкачва се скалистия насеченъ връхъ Юрушки чалъ (2774 м.), задъ който то се снишава къмъ едно езеро въ лѣво. Край долната страна на езерото върви царскиятъ пжтъ, който се вижда отгоре. До Банско ще трѣбва да се направи още една ношувка по пжтя, като се слѣзе къмъ гората.

І. ГРАДЪ РАЗЛОГЪ (МЕХОМИЯ)

6. Разлогъ (Мехомия, 850 м., 5315 ж.), хотели: „Централъ“, „Търговски“ (и двата нови), „България“ и „Македония“ (стари), гостилници „Батембергъ“ и военния клубъ, кафене „Български туристъ“ на градския площадъ; поща, телеграфъ и телефонъ, електрическо осветление, клонове отъ Б. Т. Д. и Ю. Т. С. — Центъръ на околията, седалище на мирови сждия, непълна смѣсена гимназия, архиерейско намѣстничество, клонове отъ Б. Н. и Б. З. банки, популярна банка, читалище, болница, воененъ гарнизонъ. Разположенъ по двата брѣга на Бѣла рѣка и Яза (карстовъ изворъ надъ града, дава изобилна хубава вода за водоснабдяването на града). Презъ 1912—13 год. въ голѣмата си частъ изго-

ренъ, сега се строи на ново; хубави двуетажни къщи и няколко нови обществени сгради (околийско управление, болница, казарма, гимназия, военен клуб и др.). Събудено предприемчиво население и много външни хора (чиновници, офицери и пр.). Изходен пунктъ за излети по северния дял на Пиринъ. Мѣстниятъ клонъ „Пиринъ“ отъ Българското туристическо дружество урежда ежегодно презъ лѣтото туристическа спалня (въ основното училище при пазара, срещу т.-п. станция и кафене „Български туристъ“, открита отъ 15 юли до 31 августъ, ключътъ у съдържателя на кафенето) и готви постройка на хижа въ мѣстността Полянитъ въ долината на Мехомийски Суходолъ (изл. 13 по-долу).

Излети отъ Разлогъ могатъ да се правятъ по цѣлия северенъ дялъ на сѣщинския Пиринъ до Елъ-Тепе включително, много отъ тѣхъ едnodневни. Най-севернитъ долини до включително Мехомийски Суходолъ сѣ богати съ вода, обрасли съ хубави иглолистни гори и криятъ въ себе си много хубави поляни не само за посещаване, но и за продълго лагеруване (Калугерица!). По-южнитъ долини по типично варовития дялъ на планината сѣ безводни, съ стрѣмни, почти отвесни голи, измити стени въ горната си частъ. Поради варовитата почва тукъ водата се просмуква въ земята и извира въ голѣми карстови извори въ политъ на планината. Удобства за ношуване на открито има почти всѣкжде по воднитъ северни долини, по малко въ безводнитъ суходолия. Избраното за хижата на Разложчани мѣсто (Полянитъ въ Мехомийски суходолъ) е най-централното мѣсто въ тоя дялъ на планината, отъ което въ едnodневни излети могатъ да се обиколятъ почти всички интересни мѣстности въ Елтепенския дялъ на Пиринъ. За сега на това мѣсто има построена землянка, въ която сѣщо може при нужда да се ношува.

7. Пиринъ, 2200 м., 5—6 ч. отъ Разлогъ, първиятъ връхъ на планината отъ къмъ северъ. Отъ града по шосето до (11 клм.) седловината Предѣлъ (1230 м.), която дѣли нашата планина отъ Рила на северъ. Отъ седловината по дърварския пѣтъ въ югозападна посока. Следъ около $1\frac{1}{2}$ часъ се минава, държайки все сѣщата посока, презъ ливади къмъ Кушевия чаркъ, отъ дето пѣтеката продължава срещу течението на Алексова рѣка и следъ други $1\frac{1}{2}$ часъ стига двата чарка на Ангелъ Минковъ. Отъ тукъ право на югъ безъ пѣтека следъ 2 часа се достига и самия връхъ Пиринъ. Вода трѣбва да се налѣе отъ при чарковетъ, понеже нагоре нѣма.

Отъ върха по билото на югъ се отива за $1\frac{1}{2}$ ч. на Даутовъ върхъ (2600 м., Изл. 12 по-долу), а отъ тамъ презъ седловината южно отъ върха може да се слѣзе въ Окаденски циркусъ (езеро) и Бѣла рѣка.

8. Голѣма Джинджирица, 7 ч. отъ града. По шосето до ($2\frac{1}{4}$ ч.) седловината Предѣлъ (1230 м.). Отъ седловината се отдѣля на югозападъ пжтъ, който слиза въ зашумената долина и по течението на р. Голѣма Джинджирица излиза въ ($1\frac{1}{4}$ ч.) мѣстността Йотковото. Следъ това излиза по дѣсния брѣгъ на рѣката, минава мѣстността ($1\frac{1}{2}$ ч.) Засеко, после минава на другия брѣгъ на рѣката презъ (1 ч.) Пържеро и излиза въ мѣстността Голѣма Джинджирица съ раскошно мѣстоположение всрѣдъ вѣковна мурова гора.

Отъ Голѣма Джинджирица на билото и на югоизтокъ за 2 часа се слиза въ Малка Джинджирица, Изл. 9 по-долу. — При Йотковото се отдѣля въ дѣсно пжтека, която минава на северозападъ презъ билото и горнитѣ пояси на долината Валявица, заобикаля по тераситѣ подъ Пиринъ (Изл. 7) и слиза въ махалитѣ на с. Кресна.

9. Малка Джинджирица, 5 ч. отъ града. По шосето за Предѣлъ до ($1\frac{3}{4}$ ч.) моста на р. Круши (между 8 и клм.). Тукъ пжтътъ се отдѣля въ лѣво и върви срещу течението на рѣката по лѣвия ѝ брѣгъ, минава мѣстността Жеговото, после по дѣсния брѣгъ излиза на ($2\frac{3}{4}$ ч.) Илязовото и следъ $\frac{1}{2}$ ч. въ Малка Джинджирица, сѣщо много красива мѣстность всрѣдъ вѣковни мури. — Другъ пжтъ (коларски, правенъ отъ трудоваци) води направо отъ ($2\frac{1}{4}$ ч.) седловината Предѣлъ край (2 ч.) Кулино трионъ за (1 ч.) Малка Джинджирица.

Отъ Малка Джинджирица на северозападъ презъ билото се отива за 2 часа въ Голѣма Джинджирица, вж. по-горе Изл. 8; а презъ билото на югоизтокъ за 1 часъ въ мѣстността Калугерица, вж. по-долу Изл. 10.

10. Калугерица, $2\frac{1}{2}$ ч. (10 клм.) отъ града. На 7 клм. по шосето за Предѣлъ се отдѣля въ лѣво коларски пжтъ, минава презъ двата хѣлма насреща (Чорлуцитѣ) и излиза въ Калугерица, красива мѣстность, прочута съ своята хубава, студена вода. Тукъ разложчане дохождатъ лѣтно време съ семействата си да лѣтуватъ. Общината възнамѣрява да построи тукъ леки лѣтни кжщи за използуване.

На около 1 часъ отъ горния край на Калугерица, на северозападъ, отстои мѣстността Малка Джинджирица, вж. по-горе Изл. 9. — Южно отъ Калугерица презъ (1 ч.) Плашка поляна се отива на ($\frac{1}{4}$ ч.) Катраницата, вж. по-долу Изл. 12. — На около $\frac{3}{4}$ ч. западно отъ Калугерица се намира красивата мѣстность Кулиния трионъ, съ изобилна кристална изворна вода.

11. Изворитѣ, 1-1 $\frac{1}{2}$ ч. отъ града (около 6 клм.). По коларския пжтъ, който се отдѣля отъ шосето за Предѣлъ на 1 $\frac{1}{2}$ клм. отъ града и по баира Саровица се изкачва на равнината. Тукъ се държи срѣдния пжтъ (западна посока) до (2 клм.) моста на р. Изтокъ, дѣто той се раздвоява и води отъ дветѣ страни на рѣката нагоре срещу течението ѝ. На около 4 клм. отъ моста сж **Изворитѣ**, карстови извори, отъ които взима началото си р. Изтокъ, въ красива мѣстность, заобиколена отъ ливади. Самитѣ извори изтичатъ отъ скала и сж обрасли наоколо съ гжстѣ върбалакъ, раката и пр. — До Изворитѣ може да се отиде още и по шосето за Банско до моста на р. Изтокъ и по брѣга ѝ безъ никакво отклонение до тѣхъ. Така ще могатъ да се видятъ и двата ѝ водопада, по-голѣмиятъ нареченъ Синѣвицитѣ. — Другъ единъ пжтъ излиза отъ югозападната частъ на града по Яза и презъ нивята отива право на (1 ч.) Изворитѣ. — Туку надъ Изворитѣ отгоре минзва прѣкиятъ пжтъ отъ Предѣлъ за Банско (вж. по-горе Изл. 1).

На около 300 м. югозападно отъ Изворитѣ, подъ самата пжтека Предѣлъ-Банско, се намира **Мечата дупка**, тѣсна, колкото да може да влѣзе човѣкъ, но много дълбока пещера. На около други 200 м. западно отъ Мечата дупка се намира друга пещера, **Спропадналото**, образувана по време на земетресенията въ 1904 год.. Тя е доста голѣма, съ голѣмъ общъ входъ и нѣколко далечни неизходени още до край разклонения. Презъ едно отъ тия разклонения минава подпочвена рѣка, която изтича на около 1 клм. по-долу подъ името Кьошката. Навжтре въ пещерата има сталактитни и сталагмитни образувания. Влизането въ нея трѣбва да става внимателно, съ достатъчно запасъ свѣтлина и слама, бѣлъ пѣськъ камъчета или хартийки за белезана на пжтя за връщане. Иначе при многото разклонения човѣкъ може да се заблуди.

12. Даутовъ връхъ, 2607 м., 6—6 $\frac{1}{2}$ ч. отъ града. Отъ (1 $\frac{1}{4}$ ч.) Изворитѣ се отдѣля пжтека въ дѣсно за (1 $\frac{1}{2}$ ч.) Върбово кладенецъ, отъ дето по срѣдната пжтека (дѣсната води за Катраницата, а лѣвата за Суходолъ) по-нагоре презъ Инчовата ливада навлиза въ долината на Бѣла рѣка при Гърлото чарко. Тукъ пжтеката минава на лѣвия брѣгъ на рѣката, а по-горе при Рустолово чаркъ пакъ на дѣсния брѣгъ, за да се върне при (1 ч.) Падината наново на лѣвия.

Северозападно отъ Гърлото чарковѣтъ се намира мѣстността К а л ята на която стърчатъ дебели стени отъ нѣкогашна крепостъ. Отъ

тамъ въ дѣсно (северно) по билото на около 600 м. е мѣстността Катраница, на 2 км. северно отъ Катраницата се намира мѣстността Калугерица, вж. по-горе Исл. 10.

Малко по-горе отъ Падината се влива отъ лѣво (дѣсецъ притокъ на Бѣла рѣка) Бажурска рѣка, по която се отдѣля пжтека стрѣмно нагоре и отива чакъ до извора ѝ. Около извора расте хубавъ божуръ, отъ дѣто и носи името си рѣката. Туку надъ извора е мѣстността Бѣла рѣка. Отъ туку пжтеката изкачва билото на хребета отъ югъ и слиза отгатакъ презъ гжста гора отъ смърчъ и бѣла мура въ (1½ ч.) Полянитѣ на Мехомийски Суходолъ (землянка, мѣсто на бждещата хижа вж. по-долу Исл. 13).

Отъ Падината главната пжтека продължава по долината на рѣката, която туку се нарича Окаденска. Въ мѣстността (1 ч.) Полянитѣ рѣката приема лѣвъ притокъ, по който нагоре поема и пжтеката, минава презъ Конарницитѣ (отъ туку се отдѣля на северъ пжтека за Малка Джинджирица), край Пласъ-ушицитѣ и стига на (1 ч.) езерото 200 въ диаметръ (подъ върха). Отъ туку пжтеката излиза на билото и по него стига до (1 ч.) Даутовъ връхъ, личенъ, характеренъ връхъ, господствуващъ надъ окаденския вѣнецъ (циркусъ), съ просторна гледка на всички страни.

Отъ върха по билото на северъ се отива леко на (1½ ч.) върха Пиринъ (вж. по-горе Исл. 7). И на югъ по билото добри ходачи могатъ да изкачатъ върховетѣ надъ Бѣла рѣка и Мехомийски Суходолъ и да слѣзатъ отъ междиннитѣ седловини въ долината на Мехомийски суходолъ (до Горнитѣ поляни 3 ч., Исл. 13) или въ Каменити дупки (отъ седловината на долу пжтека, 3 ч., вж. по-долу Исл. 14) Много интересенъ за опитни туристи е преходътъ по цѣлия гребенъ отъ Даутовъ връхъ чакъ до Елъ-Тепе (5—6 ч.), който представлява цѣлъ въздушенъ полетъ и позволява по-дългото и всестранно наблюдаване на низинитѣ отъ дветѣ страни и на разнообразието въ устрйството въ страничитѣ долини отъ северъ къмъ югъ. Въ таквъ случай трѣбва да се ношува по-високо, нѣкъде около езерото подъ Даутовъ връхъ и да се тръгне рано сутринята. Този преходъ е само за туристи, които не чувствуватъ виене на свѣтъ и при голѣми, стрѣмни височини! — Отъ седловината южно подъ Даутовъ връхъ слиза пжтека за долината на Влахина рѣка (вж. Исл. 31 по-долу).

13. Мехомийски Суходолъ (Полянитѣ 4-5 ч., върха Суходолъ 2680 м., 7-8 ч. отъ града). Отъ (1¼ ч.) Изворитѣ двѣ пжтеки, които ¾ ч. по-горе се събиратъ: едната въ дѣсно край Върбово кладенецъ (вж. по-горе), а другата въ лѣво презъ мѣстността Църнако, обрасла въ млада борова гора, за (½ ч.) Тевнишка чешма. Около 300-400 м. югозападно отъ Тевнишка чешма дветѣ пжтеки пакъ се събиратъ. По-нататкъ пжтеката минава презъ Варницитѣ и Равно боре и се вмѣква въ дерето на Мехомийски Суходолъ. Следъ два часа (отъ съби-

Върхъ Газей

рането на дветѣ пжтеки) тя стига Долнитѣ поляни, красива мѣстность въ подножието на Суходолскитѣ стѣлби, отъ която се вижда цѣлото Разложко поле. Тая поляна разложкитѣ туристи сж избрали за мѣсто на своята бждеша хижа. За сега тамъ е построена една землянка, въ която сжщо може да се ношува (вода има наблизу, на около стотина метра по пжтека, западно отъ поляната).

Отъ поляната се отбива пжтека на югоизтокъ, която следъ $1\frac{1}{2}$ ч. излиза въ мѣстността Хайдушкѣ чешма, сжщо много красива, съ изобилна студена вода и просторна гледка къмъ Разложкото поле.

Отъ Долнитѣ поляни пжтеката продължава нагоре по долината, минава край ($1\frac{1}{2}$ ч.) Суходолскитѣ стѣлби, красиво нарѣзани скали, които се виждатъ отъ цѣлото Разложко поле, и излиза на ($\frac{3}{4}$ ч.) Горнитѣ поляни.

Отъ тукъ се отдѣля въ северозападно направление пжтека нагоре по хребета презъ гжста гора отъ бѣла мурѣ и смърчъ и прехвърля отатѣкъ въ (1 ч.) Бѣла рѣка (вж. по-горе Изл. 12) — Нашата пжтека продължава по долината на югъ за ($\frac{3}{4}$ ч.) Суходолското езеро (1 ч.) и отъ тамъ нагоре за билото (седловината). По билото на лѣво (югъ) безъ пжтека за ($\frac{3}{4}$ ч.) върха Суходолъ.

Отъ седловината може да се слезе (пжтека) въ долината на Влахина рѣка и по нея за (2 ч.) с. Влахи и по-натѣкъ за ($2\frac{1}{2}$ ч.) Крива Ливада, вж. Изл. 31 по-долу; или да се заобиколи върха Суходолъ откъмъ страната на Влахина рѣка и се излезе на пжтеката на седловината южно отъ Суходолъ (между Суходолъ и Баюва дупка) и по нея да се прехвърли въ Каменити дупки или продължи за Елтепскитѣ (Влахински) езера и отъ тамъ за Бъндерица (Банско) или Спанѡ Поле (Св. Врачъ) и пр., вж. по-долу Изл. 14, 18, 30. Отъ седловината може да се отиде и по билото на северъ презъ върховетѣ на Бѣла рѣка за (2 ч.) Даутовъ връхъ и др., вж. по-горе Изл. 12. Отъ Суходолъ безъ пжтека за 15 мин. се слиза по билото на седловината южно отъ него, презъ която води пжтека отъ Каменити дупки за Влахина рѣка (езерата подъ Елъ Тепе), а отъ седловината натѣтъкъ за други 15 мин. се изкачва върха Баюва дупка (2690 м.), първиятъ чисто мраморенъ връхъ. Отъ тамъ за (3 ч.) Елъ-Тепе вж. по-долу Изл. 14. Отъ седловината между върховетѣ Суходолъ и Баюва дупка се слиза по пжтека за $\frac{3}{4}$ -1 ч. въ долината отъ Каменити дупки и по долината на Каменица за (3 ч.) Банско или ($3\frac{1}{2}$ ч.) Разлогъ, вж. по-долу Изл. 14.

14. Баюва дупка, поляната $4\frac{1}{2}$ ч., върха 2690 м. 6 ч. отъ Разлогъ. Отъ ($1\frac{1}{4}$ ч.) Изворитѣ (Изл. 9) до Равно боре два пжтя: 1) по коларския пжтъ, като се избѣгватъ дѣснитѣ отклонения, се излиза право на ($\frac{3}{4}$ ч.) шосето, което се вижда отъ Изворитѣ на югъ; или 2) по пжтеката въ лѣво за мѣстността Църнако, съ млада борова гора, и ($1\frac{1}{2}$ ч.) Тевнишка чешма (вода за изъ пжтя, понеже

нагоре нѣма!), отдето по дерето нагоре се излиза на ($\frac{3}{4}$ ч.) голѣмия завой на шосето надъ Равно боре.

Въ Равно боре шосето възлиза въ зигъ-загъ по склона на планината и следъ единъ последенъ завой по хребета излиза въ (1 ч.) поляната на Каменица ($3-3\frac{1}{2}$ ч. отъ Разлогъ), дето е вече пжтека. До тукъ пжтътъ е удобенъ за кола. Поляната е тѣсна, неравна и обраснала съ боръ. Пжтеката, добре проправена, 500—600 м. отъ поляната се раздвоява:

1. Едната зивива по ската въ лѣво, заобикаля кжсия, но тѣсенъ и стрѣменъ хребетъ, който отдѣля Каменица отъ Баюва дупка и съ малкъ и равномеренъ наклонъ излиза на ($1\frac{1}{4}$ ч.) поляната въ **Баюва дупка**. Това е една високопланинска котловинка, заобиколена отъ три страни съ високи, стрѣмни, каменисти била, съ богата флора, черна мура, но безъ езера и потоци, безъ какъвто и да е изворъ, безъ вода. Затова излетниците трѣбва да се запасятъ съ вода още въ подножието на планината (отъ Тевнишка чешма или, ако идатъ отъ Банско, отъ Стайчово изворъ, вж. по-долу Изл. 16), иначе ще трѣбва да се катерятъ презъ лѣтото по стрѣмнитѣ стени на дупката да търсятъ снѣгъ отъ останалитѣ още прѣспи подъ билото.

Отъ полянката води не добре обработена пжтека въ зигъ-загъ между два стрѣмни каменисти спуска на скалистия хребетъ между Баюва дупка и Каменица, прехвърля гребена, минава отъ другата страна и съ слабъ наклонъ, като се губи между тревуляка, дърветата и скалитѣ излиза въ долната отъ Каменицитѣ дупки (вж. по-долу).

2. Другата пжтека продължава по долината до ($\frac{1}{2}$ ч.) една тераса съ голѣмъ сипей къмъ нея и въ зигъ-загъ, като прави единъ голѣмъ завой въ ската отъ дѣсно, излиза въ долната отъ Каменици дупки, малка полянка, обрасла съ трева, оградена отъ всѣкжде съ стрѣмни извѣтрѣли скали, а отдолу съ голѣмъ камененъ валъ — сжщинска дупка, въ която често лѣте се гуши овчарски егрекъ. Въ горната частъ на дупката слиза по ската въ лѣво едва доловима пжтека отъ Баюва дупка (вж. по-горе). Въ ската отъ дѣсно гората (мършави дървета) стига малко по-високо. Снѣжни прѣспи се задържатъ по скалитѣ между клека до късно презъ лѣтото и може да се използватъ за добиване на вода. — Отъ тукъ нагоре пжтеката излиза въ дѣсния горенъ край на полянката и кривуличи по скалитѣ, избикаля ($\frac{3}{4}$ ч.) горната дупка въ дѣсно и въ хубавъ зигъ-загъ съ умѣренъ наклонъ излиза на ($\frac{3}{4}$ ч.) седловината между Мехомийски Суходолъ въ дѣсно (северъ) и Баюва Дупка въ лѣво (югъ).

Отъ седловината пжтеката прехвърля отатъкъ гребена и слиза косо по западния скатъ на масива къмъ езерата подъ Елъ-Тепе (Елтепски езера) въ долината на р. Влахина и по течението на рѣката надолу къмъ с. Влахи и Крива Ливада въ Кресненското дефиле, дето стига надъ Салиаговъ мостъ (изл. 29 по-долу).

Отъ седловината безъ пжтъ по билото се отива леко до ($1\frac{1}{4}$ ч.) върха Баюва дупка. Гледката отъ върха е една отъ най-хубавитѣ въ Пиринъ. Особено привечеръ на залѣзъ слънце картината къмъ Елъ Тепе е възшебна: цѣлиятъ мраморенъ гребенъ плува въ едно сияние отъ матова розово-виолетова свѣтлина и въ края върхътъ на буритѣ (Елъ-Тепе) се издига царствено на своя самотенъ тронъ.

Интересенъ преходъ представлява за опитния туристъ минаването на цѣлия този гребенъ до Елъ-Тепе (3 ч. отъ върха Баюва дупка). Отначало доста широкъ и не особено труденъ гребенътъ се снишава слабо надъ полянката на Баюва дупка, за да се издигне наново къмъ края на венца къмъ ($\frac{3}{4}$ ч.) върха Бански суходолъ (2704 м.). Отъ тукъ нататъкъ гребенътъ почва да става много тѣсенъ, съ стръмни, почти отвесни спускове отъ по нѣколко стотинъ метра и на дветѣ страни, особено следъ като мине ($1\frac{1}{4}$ ч.) още единъ слабо очертанъ връхъ и почне да се снишава наново. Тукъ могатъ да минаватъ спокойно, само които не чувствуватъ виене на свѣтъ, когато гледатъ отъ голѣма височина надолу. На мѣста даже човѣкъ мжчно може да изтрае да върви правъ, което и безъ това е трудно по изострения като ножъ гребенъ. По-нататъкъ гребенътъ, все тѣй тѣсенъ и страхотенъ, почва наново да се извишава, до като стигне ($\frac{3}{4}$ ч.) върха Кутело (2910 м., $3\frac{1}{2}$ ч. отъ долната Каменита дупка), вториятъ по височина въ Пиринъ следъ Елъ-Тепе. Отъ тукъ гребенътъ се отклонява съ сжщата височина отъ главното било (което слиза съ голѣма стръмнина много ниско) и пуша едно рамо на изтокъ, между скалиститѣ въртопи Суходолъ и Казана, голи скалисти дупки ниско въ подножието на най-голѣмитѣ възвишения на Пиринъ, чиито стени почти отвѣсно се спускатъ къмъ тѣхъ. Това рамо свършва отсечено съ ($1\frac{1}{4}$ ч.) втория, източния връхъ на Кутело (2870 м.).

Отъ тоя връхъ може да се слѣзе по единъ стръмно спускащъ се надолу къмъ Казана езикъ и, като се прекоси Казана въ долната му страна, да се възлѣзе на отсрешния хребетъ, който се спуска отъ Елъ-Тепе на изтокъ и дѣли Казана отъ долината на Бъндерица. Слабо очертана козя пжтека води отъ Казана къмъ билото на хребета и слиза отатъкъ въ Бъндерица при Извора (Изл. 18 по-долу). Отъ Казана надолу по дерето трудно се слиза на Кутелската поляна и нататъкъ край Чучуритѣ за Банско (Изл. 17 по-долу).

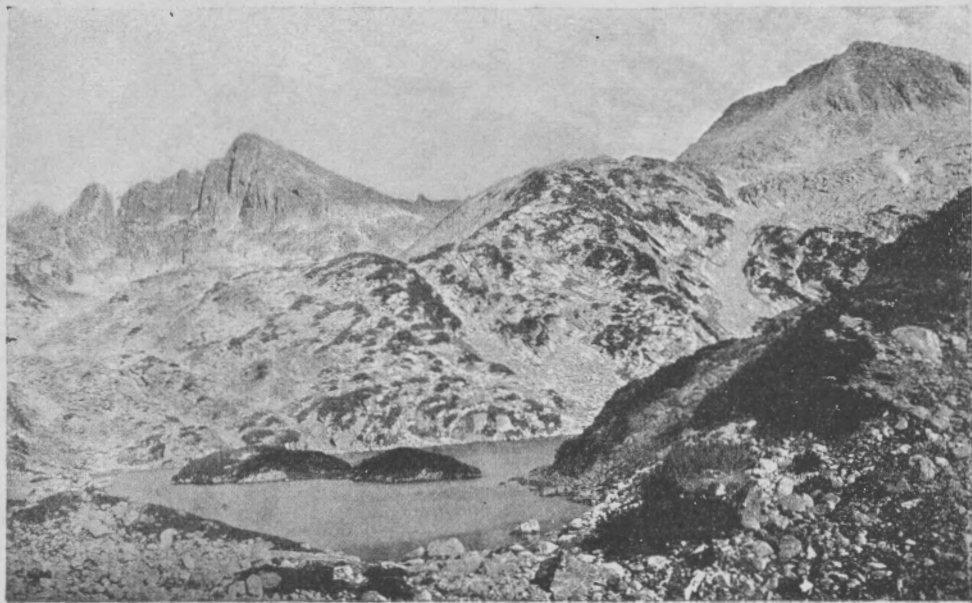
Главното било на планината се спуска стръмно като широка стена от двата върха на Кутело на юг къмъ (20 мин.) седловината между Кутело и Елъ-Тепе (отъ която сжщо може, наистина доста трудно, да се слѣзе въ Казана). Отъ седловината по извѣрдно стръмния, но все пакъ лесно проходимъ склонъ се стига за около $\frac{3}{4}$ ч. на върха на пиринския първенецъ Елъ-Тепе (291 м., $\frac{1}{2}$ ч. отъ долната Каменита дупка), вж. Изл. 18.

Отъ Елъ-Тепе въ Бъндерица и за Банско вж. изл. 18; край Калдърма за Спанб поле и Св. Врачъ вж. Изл. 28; къмъ Елтепските езера и Влахина рѣка за Кресненското дефиле вж. Изл. 31 по-долу.

II. ГРАДЪ БАНСКО

15. Банско, 925 м., 5056 ж., добъръ хотелъ на малкия градски площадъ, поща и телеграфъ, -електрическо освѣтление, клонъ отъ Б. Т. Д. — Отъ всички селища край легендарния Пиринъ едно отъ най-хубавитѣ е градчето Банско. Разположено на широко, равно поле, въ самитѣ поли на планината, на наносния конусъ на р. Глазна, която протича край северозападната му окрайнина, то представлява цѣла градина и има всички условия за развитие въ първостепенно лѣтовище; а централното му мѣстоположение, близостъта му до сърцето на планината го правятъ най-удобниятъ изходенъ пунктъ за излети изъ Пиринъ. Тукъ се събиратъ двата пътя, отъ гара Изворитѣ (Симитли) и отъ гара Бѣлово, които свързватъ котловината съ старата България и, съединени въ едно, продължаватъ по долината на Места на югъ до Неврокопъ.

Жителитѣ на Банско сж доста събудени хора и съ природна интелигентностъ; мнозина отъ тѣхъ сж свършили гимназия, а нѣкои и университетъ. Банско е ималъ пълно основно училище още въ началото на миналия вѣкъ, което къмъ 1860 г. става класно. Тукъ се е родилъ и първиятъ български учителъ и граматикъ Неофитъ Рилски, чиято къща е запазена и ще бжде превърната въ музей. Днесъ градчето подържа смѣсена прогимназия, има хубаво читалище и голѣма стара черква съ висока (40 м.) камбанария (съ хубавъ старъ часовникъ, работа на банскалии), отъ площадката на която се открива цѣлата Разложка котловина, Рила на северъ, Родопитѣ на изтокъ и величествения Пиринъ на югъ и западъ. Едно посещение на камбанарията е много за препоръчване. Отъ тамъ човѣкъ може да се ориентира върху разположението и строежа на централния дѣлъ отъ Пиринъ и си състави въ едри черти планъ за излети. Добре е при такива случаи да

Валевица — Голѣмото езеро и в. в. Дженгалъ и Моминъ дворъ

е придруженъ човѣкъ отъ нѣкой мѣстенъ жителъ който да му покаже и назове разнитѣ бележити мѣста на планината. Запознати по-добре съ планината и пѣтищата мѣстни жители биха могли да упжтять отъ тамъ доста добре за къмъ полнинитѣ мѣста. Това е особено важно при липсата на една точна карта за този край. Въ Банско се намиратъ и водачи (нужни главно за по-продължителни излети изъ планината). Мѣстниятъ клонъ „Елъ Тепе“ отъ Българското туристическо дружество урежда ежегодно презъ лѣтото спалня за 30—40 души въ две стаи на прогимназията (открива се на 5 юли, за ключа справка въ настоятелството на клона). Сжщиятъ дава упжтвания и всички необходими сведения на излетницѣтъ, а при нужда посочва и водачи. Заедно съ другитѣ културни организации въ града той е взелъ подъ покровителство полезния дивечъ еделвайса и други рѣдки алпийски цвѣтя и растения.

Въ югоизточния край на града, въ гробищата, е старата църква Св. Богородица (вѣроятно отъ края на XVII вѣкъ), съ хубава, тънка, дълбока и изящна резба на иконостаса, много интересна и ценна работа.

16. Баюва Дупка, поляната 4 ч., върха 2690 м., 6 ч. отъ Банско. По шосето, което отива за гр. Разлогъ, задъ втория мостъ на р. Глазна въ лѣво по коларски пѣтъ (прѣкиятъ пѣтъ за Предѣлъ), който върви между каменнитѣ огради на нивитѣ и следъ $\frac{1}{2}$ ч. минава р. Раковица. Тукъ пѣтътъ се раздвоява, като въ дѣсно се отклонява пѣтъ за мѣстността Карагонско и Яловарника, а нашиятъ (Предѣлския) продължава на северо-западъ. Следъ 400-500 м. се отдѣля въ лѣво, минава край могилата въ Котчишчилецъ и на $1\frac{1}{2}$ ч. отъ града навлиза между рѣдкия бориначъ въ подножието на планината. Тукъ пѣтътъ наново се раздвоява: лѣвиятъ отива при Стайчово изворъ и презъ гората като малка пѣтека излиза на шосирания пѣтъ, а дѣсниятъ прави два-три зигъ-зага въ ($\frac{1}{2}$) Равноборе и съ единъ голѣмъ завой по единъ хребетъ на планината, излиза въ (1 ч.) поляната на Каменица (3 часа отъ града). До тукъ пѣтя е удобенъ и за кола. Отъ тукъ нагоре вж. подробното описание въ Изл. 14 по-горе.

17. Суходолъ, 3 ч. и **Кутело**, поляната 3 ч., върха 2910 м. 6-7 ч. отъ Банско. Пѣтътъ излиза отъ западната крайнина на града и минава р. Глазна при Попово трионъ (дѣскорезница). Тукъ се раздѣля на три: единиятъ отива право на северо-западъ въ полето, другиятъ — на западъ, а третиятъ още

по въ лѣво за долината на Бъндерица (Исл. 18). Вториятъ отъ тѣхъ върви между каменнитѣ огради на нивитѣ, минава едно поточе и излиза съ слабъ наклонъ къмъ Варницитѣ, а отъ тамъ въ Хвойнача, дето се отдѣля пжтѣтъ за Маглища. Надъ (1 ч.) Пончина могила пжтѣтъ се съединява съ пжтеката, която иде отъ Пещеритѣ, и се вмѣква въ долината на Чучуритѣ. На $\frac{1}{2}$ ч. отъ Пончина могила на пжтя е Долния чучуръ (1380 м.) — постояненъ изворъ, чиято вода по вадичка е доведена на самия пжтъ. Следъ единъ малкъ завой задъ нискъ хребетъ пжтѣтъ се раздвоява:

1. Единиятъ възвива въ дѣсно съ по-голѣмъ наклонъ и навлиза въ Суходолското дере. Следъ 1 ч. пжтъ отъ чучура, пжтеката излиза на поляната (1780 м.) въ Суходолския циркусъ, обкржжена съ отвесни стени.

Отъ южния край на поляната почти обезличена, обрасла въ буренякъ, възвива въ лѣво между каменнитѣ пирамиди нагоре пжтека и излиза на ($\frac{1}{2}$ ч.) една седловинка, отъ дѣто се спуска съ слабъ наклонъ по водосливната линия на поляната Църна могила, вж. по-долу.

Поради варовития теренъ мѣстността презъ августъ нѣма никаква течеща или изворна вода, макаръ и да има голѣми снѣжни прѣспи подъ билото на планината. Западно въ циркуса, къмъ срѣдата и подъ самия скалистъ гребенъ, който отдѣля Суходолъ отъ Баюва дупка сж така нареченитѣ Суходолски дупки (въртопи), въ дѣното на които се чува шума на цѣла рѣка. Водата отъ топящитѣ се снѣгове въ Суходолъ, Баюва-дупка и Каменица се просмуква отъ варовития теренъ на планината и въ подземни рѣчни корита излиза като буйна рѣка въ два голѣми карстови извори въ политѣ на планината, Изворитѣ, които даватъ началото на р. Изтокъ (Исл. 11).

2. Другата пжтека, която се отдѣля надъ Долния чучуръ, върви по дерето и следъ $\frac{1}{4}$ ч. минава край Горния чучуръ (1470 м.) и излиза на поляната въ ($\frac{3}{4}$) Църна могила (1630 м.).

Въ долния край на поляната се отдѣля въ лѣво една стрѣмна пжтека, която извива по стрѣмнината на единъ сипей и излиза на гористия гребенъ Мече-чешало, отъ дето съ слабъ наклонъ слиза въ горния край на красивата, но безводна Дълга поляна (1560 м. в.), въ горния край на която прехвърля въ поляната на Бъндерица (Исл. 18).

Пжтеката продължава по поляната нагоре, въ горния край възвива на лѣво, излиза на хребѣта и по билото отива въ ($\frac{1}{2}$ ч.) поляната Кутело (1850 м.).

Въ южния край на Кутелската поляна се забелезва друга пжтека, която излиза въ лѣво на хребѣта Уплето (1880 м.) и съ голѣмъ наклонъ слиза въ горния край на поляната Бъндерица (исл. 18).

Въ горния си край тая поляна (Кутело) се значително стѣснява и следъ 400—500 м. наново се разширява въ (1 ч.) кутелския стрѣменъ и мжно достъпенъ циркусъ (Казана) подъ най-високитѣ Пирински върхове Елъ-Тепе и Кутело. Това е единъ голъ каменистъ въртопъ ограденъ отъ тритѣ страни съ високи, стрѣмни почти отвесно спускащи се къмъ него стени, а откъмъ долината съ високо натрупанъ каманакъ. Отъ северната му страна главното било на планината, което образува единъ нисъкъ прорѣзъ между двата най-високи върха, протѣга на изтокъ едно кжсо рамо, което представлява продължение на върха Кутело почти на сжщата височина и свършва отсечено, съ внезапенъ стрѣменъ спускъ, та очертава по тоя начинъ втория, източния връхъ на Кутела. Върхътъ **Кутела** (2910) може да се изкачи отъ Казана по единъ езикъ, който се спуска отъ източния му връхъ къмъ долния край на Казана; или като се отиде (безъ пжтека, трудно) до седловината на главното било между Кутела и Елъ-Тепе и отъ тамъ въ дѣсно по склона стрѣмно нагоре. Отъ седловината може да се изкачи и Елъ-Тепе (2910 м., вж. Исл. 18 по-долу). — Въ лѣво отъ Казана може да се излезе на хребета, който слиза отъ Елъ-Тепе и да се прехвърли въ долината на Бъндерица при Извора (Исл. 18).

18. Елъ-Тепе, 2918 м., най-високиятъ връхъ на Пиринъ, следъ Мусала (Рила, 2924 м.) оспорва на Св. Илия (Олимпъ 2918 м.) второто мѣсто по височина на Балканския полуостровъ, 6—7 ч. отъ Банско. Гледанъ отъ Банско, върхътъ има формата на трапецъ и изглежда по-нисъкъ отъ своитѣ северни съседи (защото е и по-далечъ отъ тѣхъ).

Пжтьтъ за Елъ-Тепе излиза отъ градчето въ западния му край, при така наречения Попово трионъ на р. Глазна. Тукъ почватъ три пжтя, въ три посоки: единъ отива право на западъ въ полето, другъ на югозападъ — къмъ Суодолъ и трети още по въ лѣво и почти успоредно на втория — за Бъндерица и Елъ-Тепе. Отначало той върви отъ дѣсно, край вадата на дъскорезницата, и на 700-800 крачки отъ нея минава между каменнитѣ огради на нѣколко ливади и излиза въ едно поле, осѣяно съ изгладени каменни блокове. По него пжтьтъ продължава около единъ километъръ и въ горния му край минава пакъ между оградитѣ на нѣколко ливади, като образува една 15—20 метра широка улица, по която постоянно шуртятъ поточета вода. Тукъ пжтьтъ възвива въ дѣсно и съ малко по-голѣмъ наклонъ излиза на едно слабо възвишено широко плато — **Хвойнача**, което въ горния си край опира о крайнитѣ разклонения на плани-

ната. Малко преди да стигне до тѣхъ, пѣтьтъ минава край Калугерова вада, водата на която, поради слабия ѝ наклонъ, изглежда да тече отдолу нагоре (отъ по-низко къмъ по-високо). Оттатѣкъ вадата вече почватъ първите разклонения на планината — Пещеритѣ (1130 м.)

До тукъ ($\frac{3}{4}$ ч.) пѣтьтъ е сносенъ и за кола, а нагоре е проходимъ само за коне и пешаци. Една пѣтека се отдѣля на югъ, пресича рѣката и отива въ Икрица (Исл. 20), а другата заобикаля пещерата отъ северъ и отива къмъ Чучури тѣ и Суодолъ (изл. 17). Нашиятъ пѣть минава южно отъ пещерата и върви съ югозападно направление по лѣвия брѣгъ на рѣката. Съ навлизането въ планината почва и хубава, млада борова гора.

На около 1500 крачки отъ Пещерата въ дѣсно се отдѣля пѣтека, която върви зигзагообразно по хребета Висковото и отива въ красивата безводна Дълга поляна, а отъ тамъ — въ поляната Бъндерица.

Пѣтьтъ продължава край рѣката и следъ около 300—400 крачки минава на дѣсния ѝ брѣгъ, за да се върне подиръ други 200—300 крачки отново на лѣвия брѣгъ. Тукъ трѣбва да се виимава, да не се вземе пѣтеката въ лѣво, която отива стрѣмно нагоре по хребета и изглежда по-широка и по-хубава. Следъ 300—400 м. пѣтьтъ минава пакъ на дѣсния брѣгъ. Докимомъ, а следъ $1\frac{1}{2}$ клм. излиза на ($1\frac{1}{2}$ ч.) обширната поляна Бъндерица (1550 м.), дълга около 1 километъръ и широка 300—400 метра. Отъ тукъ се виждатъ въ дѣсно Елъ-Тепе, Палашчица, а въ лѣво Тодоринъ върхъ.

Отъ южната частъ на поляната Бъндерица се отбива въ лѣво по склона нагоре пѣтека, която отначало се връща въ обратна посока и съ не много голѣмъ наклонъ прехвърля въ Ситанъ, върви на югъ и се изкачва на поляната въ Шилигарника. Тукъ се раздвоява: лѣвата слиза надолу съ по-голѣмъ наклонъ и по течението на рѣката излиза при Пещеритѣ, а дѣсната държи предишната си посока и навлиза въ мочурищата на Икрица (или Икришча), дето се съединява съ пѣтеката за Ечмища (Исл. 20).

Въ горния край на поляната пѣтьтъ минава отново на лѣвия брѣгъ на рѣката и навлиза въ царството на черната мура. Тукъ долината се стѣснява значително. Отъ поляната нагоре пѣтьтъ повишава наклона си, на около 200—300 крачки отъ нея той има вече 50—60 м. височина надъ рѣката, а тамъ долу бучи водопада на Бъндерица. На около $\frac{3}{4}$ частъ отъ поляната, на една полянка е построена солидна, каменна „ба-рака“ за сушилня на семе отъ църна мура (1770 м.). Сега тя е поправена и пригодена като хижа, удобна за нощуване. Пригответни сж три стаи съ мѣсто за 25—30 души, съ печки и огнище за готвене. Пази се отъ горскитѣ власти и е отво-

Бъндеришко езеро съ Елъ-Тепе

рена за всички излетници. Банският клонъ отъ Б. Т. Д. възнамѣрява да я обзаведе по-добре. Срещу хижата, на другия брѣгъ на рѣката, има построени дъсчени навеси за подслонъ на 40—50 души. — На 150—200 крачки отъ хижата тѣснината се разтваря въ Бъндеричкия венецъ (циркусъ), долниятъ край на който носи името Извора (1770 м.), поради изобилнитъ студени извори на това мѣсто.

Въ дѣсно отъ извора при дървото, на около 250—300 м. по елтепската страна, е най-дебелото дърво въ Пиринъ (8 м. въ обиколка), наречено по името на намирача си — Байкушовата мура.

Пътятъ продължава по лѣвия брѣгъ на рѣката, провира се между клекове, пресича нѣколко сипеи отъ елтепската страна и на около 2 клм. отъ извора пресича Елтепската вода, която се спуска отъ канаритъ на Елтепската основа и Хвойнатия (Уйнатия) връхъ. Щомъ се мине поточето, излиза се на 2—3 една надъ друга терасовидно разположени полянки, които носятъ името Изгорялата бачия (1950 м., 4 часа отъ Банско). Отъ долната полянка (Гюбрището) се отдѣля пжтека край Елтепската вода (дѣсниятъ брѣгъ) и съ нѣколко зигъ-зига се изкачва до скалитъ, които се виждатъ на около 50—60 м. височина, минава водата подъ самитъ скали по посока на Елъ-Тепе и следъ стотина крачки по това направление възвива въ зигъ-загъ пакъ нагоре. Така пжтеката кривулича между скалитъ, до като най-последно излѣзе въ една котловинка, образувана отъ Елъ-Тепе, Хвойнатия връхъ и седловината, която ги съединява. Това е Кабата (2450 м.). Тукъ има нѣколко снѣжни извора и отъ тѣхъ трѣба да се вземе вода, защото на горе нѣма. Отъ тукъ пжтеката едвамъ се очертава и възвива по страната на Елъ-Тепе, после се обръща пакъ къмъ страната на седловината къмъ дъното на котловината и въ зигъ-загъ излиза на скалата въ срѣдата на седловината (2600 м.). Отгоре седловината има слабъ наклонъ къмъ западъ и отъ тукъ се виждатъ Влахинскитъ или Елтепски езера. Отъ тукъ почва самиятъ Елъ-Тепе, скалистъ, съ слаба растителностъ. Никаква пжтека не се забелѣзва по гърба му. — Върхътъ може да се изкачи и направо отъ Кабата, безъ да се излиза на седловината, но това е по-изморително, по-трудно и по-бавно. Разстоянието отъ изгорялата бачия до Кабата може да се вземе за 1—1½ и отъ Кабата до върха на Елъ-Тепе — за 1—1½ ч.

Отъ върха (триангулационна пирамида) при добро ясно време се откриватъ просторни гледки: на северъ и изтокъ се виждатъ жбатитъ купеновидни чукари на Рила планина между които личатъ Еленинъ връхъ, Купенитъ, Попова Шапка, Мусала, предъ тѣхъ Ай-Гидикъ, по на изтокъ Белмекенъ

и разстланитѣ, лабиринтни Родопи, а по-близо — зеленото Разложко поле съ дветѣ градчета и 7—8 села. На северо-западъ се простира острата Пиринска верига съ величавитѣ мраморни върхове Кутело и Баюва дупка. Въ далечината се виждатъ Осогово, Хисарлъжка и гарата на Кюстендилъ, на западъ — Огражденъ планина, а въ самото подножие — Кресненското дефиле, отъ което, при Крива ливада, Струма се извива като сребърна лента. На югозападъ — Беласица, задъ нея далече Кожухъ планина, а още по-далечъ Шаръ. По-близу сж Сгрумишкото и Петричко полета съ едноименнитѣ имъ градове, Мелнишкия амфитеатъръ, а по-високо — Спанъ поле, Мозговица и много безименни върхове, въ подножията на които се гушатъ по нѣколко езера. На югъ остриятъ Светогорски полуостровъ, частъ отъ Орфанския заливъ, Пантеонъ планина (Парнардъгъ), Круша планина Серското и Демиръ-хисарското полета, Бутковското езеро, Рупелското дефиле, Али-ботушъ планина; а по-близу цѣлъ букетъ отъ остри, ржбести върхове по главното било на планината, между които срещу самия Елтепе — Тодоринъ връхъ, задъ него Типецъ, а още по-далечъ — Мангъртепенския масивъ, Мангър-тепе, жббатитѣ Ушици, Каймакъ-чалъ и острата, четирестенна пирамида Газей. Въ десно и задъ тѣхъ — Дженгалъ, Моминъ дворъ, Каменица и др. На югоизтокъ далечъ Драмската планина, а по-близу — севернитѣ разклонения на Мангъртепенския масивъ, които образуватъ съ родопскитѣ разклонения красивия Кжзъ-дервентъ (Момина клисура), презъ която протича рѣка Места.

На слизане отъ Елъ Тепе по сжщия пжтъ може да се продължи безъ пжтека отъ Кабата презъ Уйнатия (Хвойнатия) връхъ къмъ върха Калдърма, трудно, изморително възкачване по извънредно насечения гребенъ; или пжкъда се слѣзе на западъ къмъ Елтепскитѣ езера и въ долината на Влахина рѣка за къмъ Кресненското дефиле, Изл. 31 по-долу.

Отъ върха опитни туристи могатъ да слѣзатъ къмъ седловината на северъ и да изкачатъ съседния, втори по височина връхъ въ Пиринъ Кутело (2910 м., 1 ч.), отъ дето да продължатъ интересния преходъ по изостреното тѣсно било на варовития дѣлъ на планината до Баюва Дупка (2690) или още по-нататкъ до Даутовъ връхъ (2600 м.) и да слѣзатъ презъ Каменити дупки (Изл. 14), Мехомийски суходолъ (Изл. 13) или Бѣла рѣка (Изл. 12), вж. Изл. 14. по-горе.

Отъ Кутело може да се слѣзе по единъ езикъ, който се спуска отъ издаденото му на изтокъ рамо къмъ Казана, каменистъ въртопъ въ подножието на Елъ-Тепе и Кутела, и отъ тамъ къмъ поляната Кутела за Банско, или нагоре по отсрещния хребетъ, който се спуска отъ Елъ-Тепе на изтокъ, да се прехвърли въ долината на Бъндерица (Изл. 17).

19. Тодоринъ връхъ, 2775 м., 6½—7 ч. отъ Банско, личенъ връхъ, който изпѣква отъ далечъ поради своето цен-

трално положение и отдалеченостъ отъ главното било на планината. Отъ (4 ч.) Изгорѣлата Бачия (Иzl. 18, стр. 33) пжтеката продължава по рѣката нагоре и минава следъ малко край едно малко съ извънредно стрѣмни брѣгове и бистра кристална вода дълбоко езеро. Следъ нѣколко малки завоя надъ езерото тя излиза въ една поляна — Равнако (2060 м.), нѣкогашно езеро, което е запълнено отъ постоянно свличащитѣ се отъ стрѣмнитѣ склонове наоколо материали.

Отъ долния край на Равнако се отдѣля въ дѣсно и съ обратна посока пжтека къмъ Елтепската вода, която при рѣката (поточето) се събира съ пжтеката отъ Изгорѣлата бачия за Ель-Тепе. — Както въ Изгорѣлата бачия, така и въ Равнако почти всѣко лѣто има овчари, отъ които евентуално може да се купи млѣко и сирене.

Отъ Равнако пжтеката държи все дѣсния брѣгъ на рѣката (въ горния край на поляната се отдѣля пжтека въ дѣсно презъ рѣката за Калдърма, вж. по-долу стр. 36), като на мѣста се отдалечава въ страни до 50—80 м. отъ нея, кривуличи между каманаци и клекъ и следъ $\frac{3}{4}$ ч. излиза при голѣмото Рибно езеро (ок. 2200 м.). Отъ тамъ нагоре тя завива въ лѣво и съ нѣколко завоя, губейки се между тревата и каманацитъ излиза на ($\frac{1}{2}$ ч.) горната тераса при Малкото и Дългото езера (ок. 2300 м.). Отъ Малкото езеро едва доловима стара буренясала пжтека води стрѣмно въ зигъ-загъ по ската въ лѣво за (1 ч.) Премката (2530 м.) на гребена, който съединява Тодоринъ връхъ съ главното било на планината, и прехвърля оттатъкъ гребена къмъ широката тераса полъ Тодоринъ връхъ и за Василакъ. (Иzl. 22 по-долу) Отъ Премката по билото на северъ безъ пжтека до ($\frac{1}{2}$ ч.) най-високата точка на Тодоринъ връхъ. Поради централното положение на върха, издаденъ далечъ на северъ отъ главното било на планината, между долииятъ на Бъндерица и Демяница, отъ него се откриватъ най-хубавитѣ пирински картини: мраморния гребенъ на Елтепенския дѣлъ на северъ извишава величествено бѣлата си, гола снага надъ тъмния гористъ поясъ съ царственитѣ Ель-Тепе и Кутело на преденъ планъ; на югъ лабиринтътъ на Папазгьолскиятъ граниченъ дѣлъ мамии окоето съ разнообразието на дръзкитѣ си каменни чуки, веселостъта на зеленитѣ си морави и кристалнитѣ води на езерата си. Това е най-добриятъ ориентироваченъ връхъ на планината и заслужава посещаването му отъ всѣкого.

Отъ върха може да се слезе леко по стрѣмния му юженъ скатъ на широката тераса (2400—2500 м.) южно отъ него, на която се ширятъ Тодоринитѣ езера. Отъ тамъ пжтека за долината на Василакъ (Иzl. 22 по-долу).

Въ горния край на Равнако се отклонява въ дѣсно една пжтека, която минава на лѣвия брѣгъ на рѣката и въ зигъ-загъ излиза при дветѣ езера подъ върха Калдърма, а отъ тамъ на главния гребенъ (2460 м.), нѣкогашенъ старъ, пжтъ, който е свързвалъ Разложко съ Мелничко. Изкачването на върха е много трудно и изморително, 1 ч. отъ гребена. Отъ тукъ пжтеката се спуска по широкия западно наведенъ циркусъ Спанб поле, (2300—2500 м.), минава край нѣколко езерца и покрай влашкитѣ мандри слиза въ гористия поясъ на планината и по течението на Св. Врачка Бистрица въ Св. Врачъ (13 ч. отъ Банско).

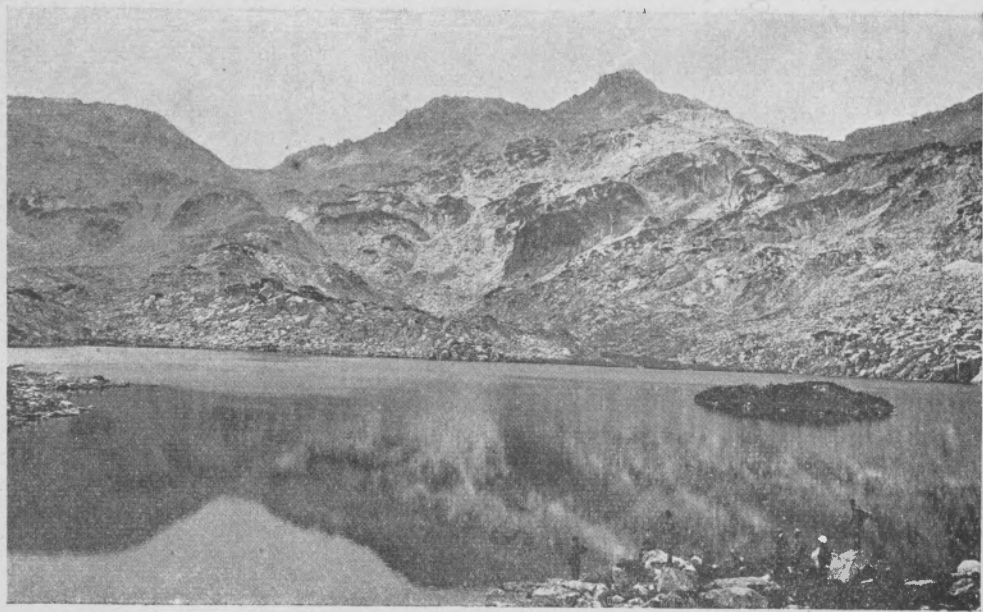
20. Къркъма, 3 $\frac{1}{2}$ ч. отъ Банско. Отъ ($\frac{3}{4}$ ч.) Пещеритѣ (Иزل. 19) по пжтеката въ лѣво презъ рѣката и надъ ливадитѣ въ Мъртва поляна, дето пжтеката се вмѣква на югъ въ тѣсната долина на р. Икришча. Пжтеката върви по дѣсния брѣгъ на рѣкичката и следъ 1 ч. отъ Пещеритѣ минава на лѣвия брѣгъ. Тукъ тя се раздвоява: дѣсната пжтека се изкачва по голѣма стрѣмнина и излиза въ Шилигарнико, а лѣвата продължава по течението на рѣката и излиза въ ($\frac{3}{4}$ ч.) мѣстността Икришча при изворитѣ (мочуритѣ).

При Мочуритѣ на Икрица (Икришча) пжтеката пресича друга, слабо очертана, която иде отъ дѣсно отъ долината на Бъндерица (изл. 19) и се отдѣля на другата страна едва забележимо и между падналитѣ дървета, борвиникитѣ и трева се губи и излиза въ десно отъ Варовитата чука на Усипа. Отъ тукъ въ нѣколко зигъ-зага се спуска между пелина и слиза въ Караманица.

Отъ тукъ нагоре, пжтеката кривуличи изъ гората и излиза, на една терасовидна поляна ($\frac{1}{2}$ ч.) Ечмиша, удобно мѣсто за ношуване, съ хубава изворна вода. Въ горния край и въ срѣдата на поляната се забелезва между дърветата една пжтека възвизаща на югъ, която по-горе обрасла съ трева се провира между гжстия и голѣмъ клекашъ и излиза въ ($\frac{1}{2}$ ч.) плиткия циркусъ подъ Тодоринъ връхъ, нареченъ Къркъма. Въ тоя циркусъ, подъ Върлата скала, се гуши едноименното му езеро.

Отъ тукъ може безъ пжтека (но най-добре съ водачъ) да се излѣзе на широката тераса южно подъ Тодоринъ връхъ и отъ тамъ да се слѣзе въ (2 ч.) Василакъ (Иزل. 22). Сжщо съ водачъ, който добре познава мѣстото, може да се слѣзе безъ пжтека отъ езерото въ долината на (1 ч.) Демяница (Иزل. 21).

21. Демяница, Папазгьолъ, 7 $\frac{1}{2}$ ч., Белемето, 6 $\frac{1}{2}$ ч. Каменица, 8 $\frac{1}{2}$ ч. отъ Банско. Долината на Демяница (въ горната си частъ Валявица) е по-дълга и по-разчленена отъ долината на Бъндерица. По нея могатъ да се организиратъ най-много и разнообразни излети изъ напълно дев-

Папазъ-гьолъ и Демиръ капия

ствени мѣста (вж. и Изл. 23 и 24). Въ нея сж запазени най-добре и типични следи отъ ледниковия периодъ.

Пжтьтъ за Демяница излиза по централната улица на града, а може да се излѣзе и отъ западната страна (Изл. 17, 18) и безъ да се минава моста на р. Глазна при Попово трионъ, да се върви по дѣсния брѣгъ на рѣката; следъ като се минатъ столарскитѣ работилници на Ушевъ и х. Радоновъ, се излиза на ($\frac{1}{4}$ ч.) Драгосиново трионъ, дето се събиратъ двата пжтя. Нагоре пжтьтъ върви успоредно съ трионската вода, после се отдѣля въ лѣво, прави два завоя и излиза на едно ниско плато, Карантията. На мѣста пжтя се раздвоява или разтроява, клоноветѣ се отдалечаватъ въ лѣво и дѣсно, но когато се навлѣзе въ горичката, наново се приближаватъ и при (1 ч.) Илиовъ мостъ (1190 м.), на рѣката се събиратъ. Преди да се мине моста, пжтьтъ наново се раздвоява: на лѣво се отклонява пжтека по дѣсния брѣгъ на рѣката за електрическата централа и нагоре за върха Каймакъ-чалъ (Изл. 23 по-долу), а нашиятъ пжтъ минава на дѣсно Илиовъ мостъ и веднага се разклонява на 3-4 пжтя. Най-дѣсниятъ отъ тѣхъ слиза по лѣвия брѣгъ на рѣката и отива въ Циганското кладенче и отъ тамъ минава р. Бъндерица и при Зехтиндогалевата ливада се съединява съ пжтя за Бъндерица (Изл. 18). Другитѣ пжтища образуватъ джги, които въ горния край при ($\frac{1}{2}$ ч.) Тодорова орница (1380 м.) се сливатъ наново въ единъ, който съ съвършено слабъ наклонъ продължава все по лѣвия брѣгъ на рѣката, като подъ ($\frac{1}{4}$ ч.) Усипа се раздвоява: единиятъ (дѣсния) се възкачва стрѣмно по варовития склонъ на Усипа, излиза на една полянка, после се спуска къмъ рѣката при изворитѣ въ ($\frac{1}{2}$ ч.) Караманица; а другиятъ върви ниско край рѣката, като държи отначало лѣвия брѣгъ, после минава по мостъ на дѣсния, притиска се о мряморитѣ на Градището и се връща наново на лѣвия брѣгъ и следъ 300—400 м. се слива съ първия ($\frac{1}{2}$ ч.) въ Караманица (1650 м.). Отъ тукъ пжтьтъ върви по лѣвия брѣгъ и близу до рѣката, между дънери и рѣдка борова гора, за да навлѣзе въ по-гжста при голѣмата скала въ мѣстността Главитѣ.

Тази мѣстность носи името си отъ едно кръвопролитно сражение въ началото на XVIII в. Тукъ банчани причакали върлуващитѣ тогава кърджалийски банди, наричани отъ мѣстното население „хайти“. Следъ една упорита борба били обезглавени 70 души бандити, чиито глави се търкаляли между гжститѣ борови гори много години следъ страшното събитие.

Пжтьтъ се провира отначало между едрата гѣра, после кривули между клека и излиза на (1 ч.) първия доленъ

прагъ на Демяница (Долна Демяница 1820 м.). До тукъ е стигалъ езика на нѣкогашния ледникъ, който на полесражението съ топлината е оставилъ маса морененъ материалъ, образуващъ сега Демяничкитѣ прагове и валове. Въ дѣсно отъ пжтеката е водопада. Следъ 300—400 м. пжтеката минава по мостъ рѣката, извира по единъ напреченъ валъ, слиза пакъ до рѣката, заобикаля другъ, минава пакъ на лѣвия брѣгъ (по мостъ) край извънредно студень изворъ, после възвиза по другъ напреченъ валъ, спуска се надолу, минава Василичката рѣка, възвиза пакъ по напреченъ валъ и излиза въ ($\frac{3}{4}$ ч) Горна Демяница (1900 м., 4 ч. отъ града), дѣто дърветата редѣятъ. Тукъ се събиратъ тритѣ рѣки: Газейска отъ лѣво (дѣсенъ притокъ), Валявица отъ горе и Василичка отъ дѣсно (лѣвъ притокъ). Това мѣсто е кржстопжтъ и изходенъ пунктъ за излети по долините на тритѣ рѣки. На отсрещния (дѣсния) брѣгъ, между Валявица и Газейска рѣка, срѣдъ висока рѣдка гора има хубаво мѣсто за бивакъ, на което Банскиятъ клонъ отъ Б. Т. Д. възнамѣрява въ най-близко бждеше да построи хижа.

Отъ Горна Демяница нагоре пжтеката по Валявица възлиза по напречния валъ, минава една вада, продължава по дѣсния брѣгъ на рѣката край Валявишкия рѣченъ прагъ и се възкачва нагоре по другъ напреченъ валъ. Тукъ рѣката е тиха, едва тече и затова тази мѣстность се казва (1 ч.) Тиацитъ (2150 м.). Това е нѣкогашно езеро, чието дѣно е запълнено отъ свличащитѣ се материяли. Въ горния край на Тиацитъ пжтеката се раздвоява:

1. Лѣвата минава на дѣсния брѣгъ на рѣката, възвиза нѣколко пжти нагоре, минава край Долното езеро (2250 м.), после по дѣсния брѣгъ ($\frac{1}{2}$ ч.) Голѣмото езеро, кривуличи и се губи между скалитѣ и изъ клека по малкитѣ тераси и излиза високо край Горното езеро на ($\frac{3}{4}$ ч.) низката седловина (2510 м.) между върха Дженгалъ отъ дѣсно и Малкия Мангъръ тепе отъ лѣво. Оттатъкъ седловината, която е доста широка, пжтеката се губи между клека и скалитѣ и слиза при ($1\frac{1}{4}$ ч) Папазъ-гьолъ (Изл. 25 по-долу).

Отъ седловината или отъ Горното езеро може да се изкачи върха Дженгалъ, характерно нарѣзанъ по цѣлия си гребенъ, като се държи западната му страна. Трудно и изморително изкачване, но гледката отъ горе го възнаграждава. Трудно и опасно е слизането отъ върха направо къмъ Папазъ-гьолъ.

2. Другата пжтека отъ Тиацитъ възвиза въ дѣсно нагоре и излиза на ($\frac{1}{2}$ ч.) Превалския венецъ, въ който се

гнѣздятъ три езера, разположени близу едно до друго (2330—2350 м.). Пжтеката кривуличи въ дѣсно между тѣхъ и съ нѣколко завоя излиза на ($1\frac{1}{2}$ ч.) седловината въ главния гребенъ Превала (2510 м.), отдето прехвърля въ Чаиро (езера срѣдъ хубавата морава, 2420 м.) и Мозговица и следъ единъ голѣмъ завой въ дѣсно слиза въ долината на Св. Врачка Бистрица за Св. Врачъ (12 ч. отъ Банско).

Отъ Превала безъ пжтека може да се мине по билото на югъ презъ Портата (2520 м.) въ горната тераса на обширния циркусъ ($\frac{3}{4}$ ч.) **Белемето** съ Тевното езеро (2540 м.), най-високото езеро въ Пиринъ и едно отъ най-голѣмитъ наши планински езера съ много красиво разположение. Белемето е единъ отъ най-хубавитъ циркуси на Пиринъ, ограденъ отъ венецъ красиво изваяни скалисти върхове: Моминъ дворъ. Кралевъ дворъ, Каменица, Беговица и Валявишкитъ чуки. Между горната тераса, на която е Тевното езеро, и върха Каменица на югъ се врѣзва дълбокото корито на рѣката, което по-долу се разширява въ поляната на Белемето (2250 м.). Отъ Тевното езеро на югоизтокъ край скалистиятъ гребенъ, който дѣли Папазгьолския венецъ отъ Белемето може да се излѣзе на превала между Белемето и горния циркусъ на Пиринска Бистрица (южно отъ Папазгьолъ) и по гребена да се мине на югъ и по източния му скатъ да се изкачи, малко трудно, върха (2 ч.) **Каменица**, красивъ пирамидаленъ връхъ, съ вѣчна прѣспа на гърдитъ, може би най-високиятъ въ гранитния дѣлъ на планината, съ необятна гледка на всички страни.

Отъ върха Каменица се слиза леко макаръ и много стрѣмно (по трева) западно въ съседния на Белемето циркусъ Беговица съ нѣколко езерца. Отъ Беговица и Белемето водятъ надолу пжтеки, които се съединяватъ и отиватъ въ дѣсно да срещнатъ чаирската пжтека за долината на Св. Врачка Бистрица, Изл. 30 по-долу.

22. Василакъ, 5 ч., Тодоринъ връхъ, $7\frac{1}{2}$ ч. Отъ (4 ч.) Горна Демяница пжтеката се отдѣля въ дѣсно, преди още да се изкачи по напречния скалистъ валъ, възвива нагоре и по обратна на пжтеката по Демяница посока минава сухитъ мури, провира се между дърветата и излиза на (1 ч.) поляната на Василакъ (2050 м.), удобно мѣсто за ношуване отговаряще на всички изискуеми условия. По-нагоре пжтеката възвива по напречния валъ и следъ 10—15 минути излиза при най-красивото пиринско езеро, **Рибното езеро** на Василакъ (2110 м.), цѣлото всрѣдъ зеленина, заобиколено отъ южната страна съ мури, а отъ северната съ хубава морава. Особено хубава картина представлява то вечеръ, гледано отъ горния му край, съ далечния фонъ на Ушицитъ, които

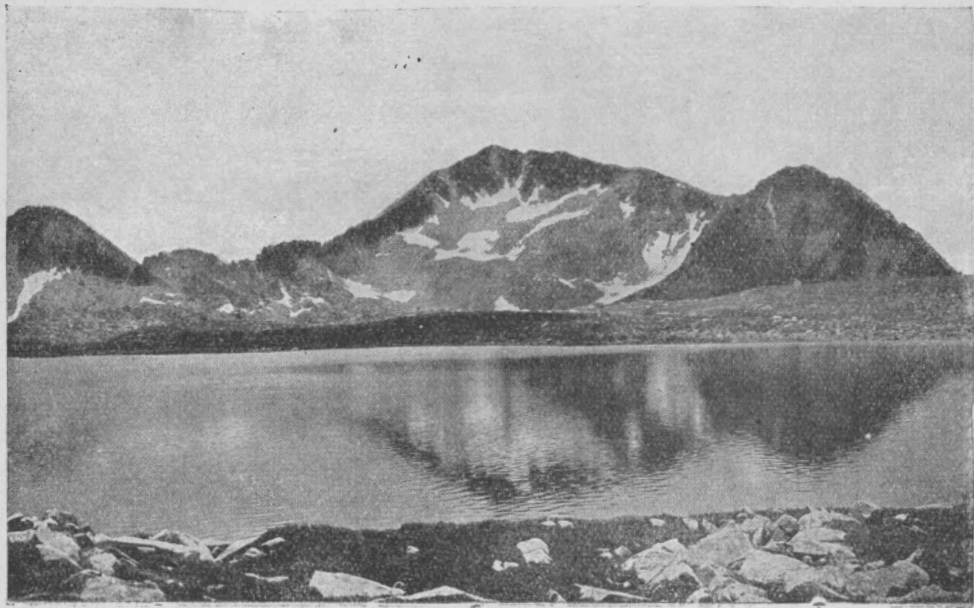
красиво се изрѣзватъ на ефирния небосклонъ. Това езеро е около 300 м. дълго, 170 м. широко и 4—4½ м. дълбоко, съ едно малко гористо полуостровче въ срѣдата. Тукъ Банскиятъ клонъ отъ Б. Т. Д. прави годишния си традиционенъ излетъ, а често голѣми групи банскалии излизатъ да лагеруватъ по нѣколко дена. Край езерото пжтеката върви по лѣвия му брѣгъ и край пстока нагоре се изкачва при второто езеро (2230 м.), после завива въ дѣсно нагоре къмъ Тодоринъ връхъ и по вадичката излиза на обширната тераса при (1 ч.) **Тодориниѣ езера** (2400—2500 м.). Отъ тукъ по хребета въ лѣво стрѣмна пжтека (едва личи) за (1¾ ч.) Премката на грeбeнa, който свързва Тодоринъ връхъ съ главното било, отдето прехвърля отатъкъ въ Бъндеришкия циркусъ (Малкото езеро, Изл. 20 по-горе), а въ дѣсно по билото се отива безъ пжтека на (1½ ч.) самия **Тодоринъ връхъ** (2775 м., Изл. 19).

Отъ горното криво езеро на Василакъ се провира на югъ (въ лѣво) изъ клека и скалитѣ едва доловима пжтека, по която се излиза въ (¾—1 ч.) горния Василадки циркусъ, дѣното на който е изпълнено отъ едно голѣмо, дълбоко езеро съ стрѣмни брѣгове отъ всички страни, въ политѣ на Василадкия чукаръ. На върха на последния може да се излѣзе безъ пжтека по дѣсния брѣгъ на езерото и после много стрѣмно нагоре (около 1 ч.). По стрѣмния грѣбъ на върха отатъкъ се слиза леко въ Башлийца и край Влашкитѣ мандри за долината на Св. Врача Бистрица, Изл. 28 по долу.

23. Каймакъ-чалъ, 5 ч. отъ града. Отъ (1 ч.) Илиовъ мостъ (Изл. 21) се отдѣля пжтека по дѣсния брѣгъ на рѣката за (¼ ч.) електрическата централа (1230 м.). Отъ тамъ продължава край рѣката сѣ отъ дѣсния ѝ брѣгъ, минава (½ ч.) Юленската вода, възвива въ лѣво по нея, като мѣни два-три пжти брѣговетѣ ѝ, и излиза на (1 ч.) поляната въ Юленъ (удобно мѣсто за ношуване). Нагоре може да се излѣзе безъ пжтека (има, но мжно се намира, най-добре съ водачъ) на (¾ ч.) Кильотица и отъ тамъ на (¾ ч.) върха **Каймакъ-чалъ**, крайна издѣнка (хубавъ очертанъ конусъ отъ далечъ) на северния склонъ на Мангъртепенския масивъ.

Отъ него нагоре по билото, слизайки на мѣста (предъ Голѣмата стража) доста ниско и въ страни, опитни туристи могатъ да пребродятъ интереснитѣ и доста мжни за изкачване чуки, които обграждатъ Газейския циркусъ отъ изтокъ. Особено интересни сж самотния връхъ на Голѣмата стража и по-нагоре нарѣзаното било на Ушицитѣ (тоя преходъ е по-изпълнимъ въ обратна посока, защото слизането отъ Голѣмата стража на югъ къмъ Малката е много опасно, вж. Изл. 24 по-долу).

Отъ Каймакчалъ може да се слѣзе по хребета, който се спуска къмъ североизтокъ, на върха Конарево и отъ

Тевното езеро и в. Каменица

тамъ обратно въ Юлена или къмъ Трионскитѣ ливади и Просеченъ камъкъ (Изл. 25).

24. Газей, Ушицитѣ, Мангъръ Тепе, 7—9 ч. отъ Банско. Отъ (1 ч.) Горна Демяница (Изл. 21 стр. 38) презъ рѣката и рѣдката гора (бивака) по хребета въ дѣсно (на лѣвия брѣгъ) на Газейската рѣка стрѣмна пжтека нагоре, която се губи по влажната и изронена почва. Горе пжтеката слиза край (1 ч.) рѣката, прекосява на дѣсния ѝ брѣгъ и по него изъ клекъ нагоре минава край ($1\frac{1}{2}$ ч.) малко гьолче (пресъхнало езеро) и стига ($\frac{3}{4}$ ч.) Долното езеро, дето се изгубва. Отъ тамъ по каманакъ и прѣспи снѣгъ нагоре срещу течението на рѣката презъ тѣсния прорѣзъ между склоноветѣ на върха Газей отдѣсно и горния краенъ връхъ на Ушицитѣ отлѣво се излиза на Горното езеро, отъ което изтича Газейската рѣка.

Интересно е положението на това езеро. Съ приближаването си единъ къмъ другъ подъ него склоноветѣ на Газей и Ушицитѣ като че ли го откъсватъ отъ дълбокия Газейски циркусъ и на пръвъ погледъ човѣкъ го взима за езеро на единъ страниченъ циркусъ на Валявица, който се включва между склоноветѣ на Газей и Голѣмия и Малкия Мангъръ тепе, и отъ който го отдѣля само една малка грамада камъне.

Отъ езерото по каменливия склонъ за $1\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ ч. се излиза безъ пжтека на върха Газей, изшиленъ самотенъ конусъ, който личи отъ далечъ и сочи мѣстото на своята околностъ. Хубава гледка къмъ долината на Василакъ, къмъ Елтепенския масивъ и къмъ Ушицитѣ насреща презъ дълбокия циркусъ.

Въ обратна посока отъ езерото по каменливия тѣсенъ гребенъ се излиза на ($1\frac{1}{2}$ ч.) горния краенъ връхъ на Ушицитѣ, силно насѣченъ гребенъ, който огражда газейския циркусъ отъ изтокъ. Изгледътъ на Ушицитѣ отъ къмъ циркуса, къмъ който гребенътъ се спуска извънредно стрѣмно, почти отвесно, съ голѣми сипеи, е величественъ. И на изтокъ тѣ се спускатъ стрѣмно, макаръ и не така отсечено като на западъ, и въ голѣмата си частъ сж обрасли съ трева. Опитни туристи могатъ отъ върха да продължатъ по билото на гребена и тукъ-таме обхождайки непристъпнитѣ скали да стигнатъ до Стражитѣ, тѣсни, стрѣмни и високо надъ гребена извишени кули. Първата, Малката стража е почти непристъпна, но може да се обходи (козя пжтека отъ западната страна), а Голѣмата стража, може да се изкача, макаръ и трудно (особено въ началото, отъ прорѣза между нея и Малката стража, е нужно внимателно, сигурно катерене по една вдлѣбнатина въ скалитѣ). На другата страна обаче тя се спуска като отвесна скала къмъ гребена, та трѣба да се слѣзе по източния ѝ тревистъ склонъ доста низко и да

се поеме пакъ гребена, по който по-нататъкъ се минава вече по-леко презъ редъ връхчета за крайната издънка на това било, върха Каймакчалъ (Изл. 23 по-горе).

Отъ голѣмата стража може да се слѣзе на североизтокъ къмъ пжтеката отъ Крива валта за Трионската поляна и презъ Просеченъ камъкъ къмъ Банско (Изл. 25 по-долу).

Отъ езерото подъ Газеи се излиза по сравнително по-лекъ каманакъ безъ пжтека къмъ билото на изтокъ (или право къмъ югоизточния завой на циркуса) и по него на ($\frac{3}{4}$ ч.) вжзела, отъ който излизатъ третѣ склона: на северъ къмъ Ушицитѣ, на западъ (и после завива на югъ) къмъ Малкия Мангъръ тепе и на изтокъ къмъ голѣмия **Мангъръ Тепе** (още Полежанъ наричанъ). Отъ вжзела до върха на Мангъръ Тепе се отива леко по билото (ок. $\frac{1}{4}$ ч., до Малкия Мангъръ, малко по-трудно, $\frac{3}{4}$ —1 ч.).

Мангъръ Тепе оспорва по височина мѣстото на Каменица. Липсата на точни измѣрвания на височинитѣ въ тая частъ на планината не позволява да се опредѣли, на кой отъ двата се пада първенството. Отъ Мангъръ Тепе може да се слѣзе безъ пжтека не особено трудно по южния му склонъ на една тераса съ езеро и отъ тамъ надолу (1 ч.) къмъ Папазгьолъ, Изл. 25 по-долу.

25. Папазъ-гьолъ, 2230 м., $7\frac{1}{2}$ -8 ч. отъ града. Пжтьтъ излиза отъ южната страна на града, минава между каменни грамади и при Тодево трионъ възлиза на една тераса, Св. Иванъ, по която възвива на югозападъ и съ умѣренъ наклонъ излиза на (1 ч.) Каранджiovата бунка, малка зелена тераса подъ гората. Отъ тукъ пжтеката възвива въ лѣво и навлиза въ боровата гора, дето съ голѣмъ наклонъ излиза на (1 ч.) седловината Пиновото. Нататъкъ тя продължава съ слабъ наклонъ косо нагоре (лѣвия пжть!), навлиза въ Просеченъ камъкъ и съ малъкъ завой по нагорнището излиза на (1 ч.) Трионската поляна (ливада). По-нататъкъ пжтеката минава край една вада, па въ горния край на една гора, презъ една поляна, пакъ презъ гора, пресича вадата и излиза на друга поляна — Плешки кладенецъ. Сѣ въ сѣщото направление, безъ да се изкачва много пжтеката, кривулича ту нагоре, ту надолу по каманакъ и висока трева или изъ гора и излиза едно следъ друго на тръсищата (1 ч.) Крива валта и ($\frac{1}{2}$ ч.) Плешки ливади. Отъ тамъ пжтеката излиза на югоизтокъ, губи се между клекъ и дървета, завива по единъ хребетъ и излиза на (1 ч.) поляната Безбогъ ($5\frac{1}{2}$ ч. отъ Банско). Както Трионската поляна, така и Безбогъ сж удобни за ношуване.

Предъ Крива валта въ дѣсно нагоре срещу течението на рѣката, която по-горе се раздвоява (образува се отъ два притока), се излиза безъ пжтека на Полежанскитѣ езера, сгушени въ два съседни малки цир-

куса, раздѣлени единъ отъ другъ отъ хребета, който се спуска отъ Голѣмата стража на изтокъ. По тоя хребетъ може да се изкачи сравнително по-леко (горе е все пакъ много стръмно) Голѣмата стража на гребена на Ушицитъ (Изл. 24), а отъ дѣсното (северното) езеро по хребета въ дѣсно безъ пжтека се излиза на върха Каймакчалъ (Изл. 23).

Отъ поляната Безбогъ едвамъ забелезващата се пжтека се провира между гжстия клекашъ, завива въ лѣво, после въ дѣсно, провира се между клека и излиза на Чало. После върви косо, минава ($\frac{3}{4}$ ч.) край извора Влашкия гробъ (2250 м.) и прехвърля въ долината на р. Ретижа, слизайки съ умѣренъ наклонъ къмъ ($\frac{1}{4}$ ч.) говедарника (2000 м.) въ обширния венецъ Папазъ-Гьолъ.

Този е най-голѣмиятъ и единъ отъ най-красивитѣ пирински циркуси, заобиколенъ съ множество лични върхове: Сиври тепе, Ченгелъ-чалъ, Демиръ капия, Кралевъ дворъ, Момини двори, Дженгалъ, Мангъръ-тепе, Безбогъ и др. Въ тоя циркусъ се наброяватъ 27 малки и голѣми езера. отъ които най-долнитѣ две сж вече запълнени. Най-удобно мѣсто за ношуване е подъ говедарника, дето се намиратъ и достатъчне дърва.

Отъ говедарника нагоре пжтеката върви по лѣвния брѣгъ на рѣката, заобикаля нѣколко вала и Рибнитѣ гьолове (езера 2100 м.), после се изкачва по високия скаленъ прагъ край рѣката и стига (1 ч.) Папазъ-гьолъ (2230 м.), най-голѣмото планинско езеро у насъ (около 120 декара и 20 м. срѣдна дълбочина), задълбано въ основни скали. Около него се редятъ 7 малки езерца.

Подъ езерото се отдѣля пжтека въ дѣсно, която минава край Банскитѣ гьолове (2180), възлиза по стичащата се вода, като отначало върви по лѣвия брѣгъ, притиска се о скалитѣ на върха Дженгалъ и прехвърля седловината (2510 м.) между него и Малкия Мангъръ за Валявица и Демянница (Изл. 21 по-горе).—Отъ Папазъ-гьолъ въ лѣво пжтеката заобикаля езерото отъ къмъ югъ, прави нѣколко завоя между сипентѣ и излиза на ($1\frac{1}{2}$ ч.) седловината Демиръ капия, отдето прехвърля въ долината на Пиринска Бистрица.

Отъ горния край на езерото, дето се вливатъ двата потока въ него има друга пжтека, която върви срещу течението на потока, прави нѣколко зигъ-зага между каменнитѣ стени и излиза въ терасовидния циркусъ подъ Кралевъ дворъ, отъ дето може да се мине безъ пжтека презъ Малка Демиръ капия между Кралевъ дворъ и Моминъ дворъ и да се прехвърли въ (1 ч.) Белешето (Изл. 21, стр. 38 по-горе).

Подъ говедарника се отдѣля на югъ друга пжтека, която минава Ретижа и между дърветата и клекъ се провира и излиза въ ($1\frac{3}{4}$ ч.) Кременския циркусъ, сравнително по-малък, но по-високъ отъ Папазъ-гьолския, въ който се гиѣздатъ две хубави голѣми езера.

III. СЕЛО ДОБРИНИЩЕ

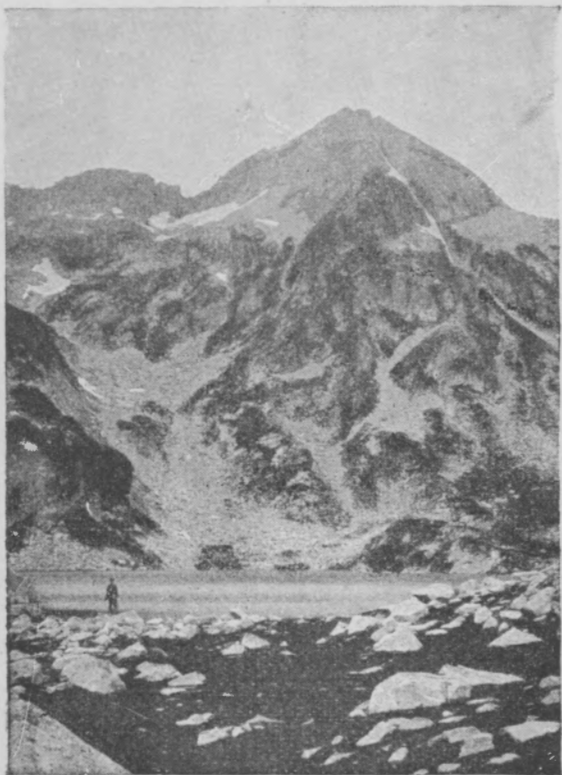
26. Добринище, 870 м., 1426 ж., хотели, гостилници поща, телаграфъ и телефонъ, разположено на 7 клм. из-

точно отъ Банско, по шосето за Неврокопъ, отъ дветъ страни на едноименната рѣка, която черпи водитъ си отъ Мангъртепенския масивъ. Презъ балканската война то е пострадало много отъ нашествието на гърцитѣ, било е въ по-голѣмата си частъ изгорено и следъ войната възобновено. Поради топлитѣ минерални бани, които сж прочути съ своята лековитостъ (желѣзни, йодни и радиоактивни, 41°), селото се посещава лѣте отъ много нуждаещи се, въпреки лошитѣ превозни средства въ тоя край. Отъ нѣколко години се забелезва усиленъ строежъ на модерни масивни кжши, и то обещава да стане хубаво модерно курортно селце съ приятенъ планински въздухъ, борови гори и топли минерални бани. То е много удобно лѣтовище и за здрави, а сжщо и за излетници, които искатъ да прекаратъ по-дълго време въ царството на Пирина. На разположение на проходящи излетници въ това село лѣте се отстѣпва училището.

Всички излети (Иزل. 15—25) отъ Банско могатъ да се направятъ удобно (съ 1 ч. повече) и отъ Добринище. Освенъ това отъ Добринище водятъ и нѣколко пѣтя направо къмъ Мангъртепенския масивъ и Папазъ-гьолъ:

27. Трионската поляна, Голѣмата стража, Каймакчалъ. Пѣтя се отдѣля 4-500 м. отъ шосето на западната окраина на селото край р. Св. Никола, като върви по дѣсния ѝ брѣгъ. Въ подножието на планината между отвесни скали бучи голѣмия водопадъ Св. Никола ($1\frac{1}{2}$ ч.). Пжтеката минава въ дѣсно отъ водопада, възвива по стрѣмния склонъ и излиза надъ него. Надъ самия водопадъ върху могилата сж развалинитѣ на нѣкогашното манастирче Св. Никола. Пжтеката продължава по лѣвия брѣгъ на рѣката и се съединява съ тая отъ (1 ч.) Пиновото, която води къмъ Трионската поляна ($2\frac{1}{2}$ ч. отъ селото). Отъ Трионската поляна къмъ Крива валта и Безбогъ вж. Изл. 25; въ сжщата посока, но малко по-въ дѣсно и нагоре безъ пжтека, по-нагоре срещу течението на първата рѣчица, се излиза на Полежанскитѣ езера, а отъ тамъ на Голѣмата стража или Каймакчалъ, както въ Изл. 25.

28. Дисилица, 4 ч. отъ селото. — Тоя пѣтъ води отъ южната частъ на селото по лѣвия брѣгъ на Добринишката рѣка, вмѣква се въ едно тѣсно дефиле и излиза при (1 ч.) Чарковетѣ. Отъ тѣхъ пжтеката възвива нагоре по лѣвата страна на хребета, провира се между гжста борова гора въ ($1\frac{1}{2}$ ч.) Перлешъ, продължава нагоре и съ нѣколко завоя излиза на ($1\frac{1}{2}$ ч.) поляната Дисилица. Отъ тукъ безъ пжтека може да се излѣзе къмъ Дисиличкия циркусъ подъ Мангъръ

Каменица

Тепе или къмъ Полежанскитѣ езера и Голѣмата стража (Ушицитѣ, Каймакъ чалъ и пр., вж. Изл. 24 и 25).

- Отъ Перлешъ въ лѣво се отдѣля друга пжтека, която минава презъ Крива валта и отива въ (1 ч.) поляната Безбогъ (Изл. 26).

29. Папазъ-гьолъ, 6¹/₂ ч. отъ селото. — Отъ чарковѣтъ надъ селото се отдѣля въ лѣво стариятъ пжтъ за Неврокопъ (Горния дервентъ). Той има югоизточна посока и върви по хълмовитѣ разклонения по хоризонталитѣ на масива и на 2 ч. отъ Добринище минава презъ мѣстността Ябълчицата, възвива на дѣсно по нагорнището на хребета и излиза на (1 ч.) Обидимскитѣ чаркове. Отъ тѣхъ съ нѣколко завоя въ дѣсно се изкачва на поляната Безбогъ и отъ тамъ въ Папазъ-гьолъ, както при Изл. 25.

Другъ единъ пжтъ за Папазъ-гьолъ се отдѣля по-нататкъ по стария Неврокопски пжтъ при Арами бунаръ, близу до р. Ретижа, и върви срещу течението на рѣката, по лѣвия ѝ брѣгъ. Следъ известно време минава на дѣсния ѝ брѣгъ и малко по-горе се разклонява при вливането на единъ дѣсенъ притокъ на Ретижа: едната пжтека отива въ лѣво срещу течението на тоя притокъ за Кременския циркусъ съ две хубави голѣми езера съ стрѣмни брѣгове, особено горното, което заема цѣлото дѣно на горния вѣнецъ; а другата завива въ дѣсно, пресича притока и по-нататкъ самата Ретижа и се съединява съ пжтеката идяща отъ Безбогъ за Папазъ-гьолъ, вж. по-горе Изл. 25.

Още по-нататкъ стариятъ Неврокопски пжтъ слиза въ долината на Каменичка рѣка, дѣто се отклонява пжтека срещу течението ѝ по лѣвия брѣгъ), която извежда горе въ Каменичкия венецъ, разположенъ южно и въ сѣдство на Кременския венецъ. Той е задѣлбанъ въ източнитѣ склонове на високия ридъ Джано и приютава шесть езерца.

СТРУМА

Откъмъ Струма Пиринъ е туристически още неовладенъ. Главното му било, около което се редятъ неговитъ туристически интересни обекти, е отъ тая страна сравнително поотдалечено отъ селищата въ долината, па и самитъ селища съ изключение на Св. Врачъ сж далечъ не тъй туристически гостоприемни, както разложкитъ. Самата планина отъ тая страна (западъ) въ горната си частъ е незалесена, но затова и до най-високитъ си гребени покрита съ обширни пасища, по които каракачанитъ пасатъ голъмитъ си стада. Мандри и бачии тукъ се срѣщатъ много повече, отколкото по източнитъ склонове на планината.

Западната частъ на планината противно на източната пои главно два басейна, които образуватъ два грамадни, силно разчленени циркуса: на северъ тоя на Влахина рѣка, по долу Георгийца или Къркица, на югъ тоя на Св. Врачка Бистрица. А южнитъ ѝ разчленения прашатъ водитъ си въ Пиринска Бистрица, сжщо притокъ на Струма. Най-удобенъ и най-интересенъ остава за сега басейнътъ на Св. Врачка Бистрица, главно поради отличния си изходенъ пунктъ:

30. Св. Врачъ, 170 м., 2769 ж., китно село-градина, разположено на Св. Врачка Бистрица, на 4 $\frac{1}{2}$ клм. отъ гара Св. Врачъ на тесноколейната линия Радомиръ—Дупница—Петричъ (вж. разписание предъ Изл. 1). Три хотела, гостилница, поща, телеграфъ, телефонъ. Околийски центъръ на бившата Мелнишка, сега Св. Врачка околия. Минерална баня, скромна, хубава постройка, останала отъ Щаба на II армия. Произвежда хубаво вино.

Отъ селото хубавъ пжтъ по рѣката нагоре, отначало по дѣсния ѝ брѣгъ, а подъ с. Лиляново минава на лѣвия. По-горе минава още едно село, Стожа, и навлиза въ планината. Долината се стѣснява, високи хребети се издигатъ отъ двѣтъ ѝ страни. Пжтеката върви съ слабъ наклонъ все край рѣката, като минава пакъ на дѣсния ѝ брѣгъ и се връща отново на лѣвия. Слѣдъ като минава нѣколко дѣскорезници,

тя излиза при влашките колиби Тременщица, дѣто се разклонява. Въ лѣво по една тѣсна долина отива стрѣмно нагоре за Спанѡ поле (Георгиица, Бѣндерица, Елъ-тепе, Исл. 18); а въ дѣсно по рѣката нагоре за Баш-линица, Чаиро и Белемето (Исл. 21). Отъ последната пѣтека малко по-нагоре се отклонява въ дѣсно по лѣвий притокъ на рѣката нагоре пѣтека къмъ Кельѡ (Пиляфъ теpe), която горе сѣщо се раздвоява и изпраща единъ клонъ въ лѣво къмъ Беговица и Белемето (Исл. 22).

31. Елъ-тепе, 2917 м., се изкачва отъ къмъ Струма освенъ отъ Св. Врачъ презъ Спанѡ поле (Исл. 30), още и отъ Крива ливада, желѣзопѣтна станция на тѣсно-колейната линия Радомиръ—Петричъ, по долината на р. Влахина (долу Къркица) Въ горния край на тая долина се отдѣля пѣтека (подъ Даутовъ връхъ) на лѣво презъ Кешишъ-мандра къмъ седловината южно отъ Даутовъ връхъ, отдето прехвърля въ Бѣла рѣка (Окаденъ, Исл. 13). А въ дѣсно се отдѣлятъ едно следъ друго пѣтеки по р. Синаница за Синаничкия циркусъ (Варовита чука, 2610 м.) и отъ тамъ въ дѣсно като заобикаля чуката на югъ за Спанѡ поле; после по р. Георгийца за Георгийския циркусъ (петъ езера), отъ дето прехвърля презъ гребена къмъ Спанѡ поле; най-сетнѣ най-горната пѣтека сѣщо завива на дѣсно и излиза въ Влахинския циркусъ съ Елтеп-скитѣ езера, отдето се изкачва въ лѣво на седловината подъ Уйнатия връхъ и отъ тамъ на Елъ-тепе (или въ Бѣндерица, Исл. 18).

32. Мелникъ, 722 ж., малко, слупено градче, разположено въ едно дълбоко дере, съ стотина метра по-низко отъ съседнитѣ баири, на 10 клм. отъ железопѣтна станция Левуново (на тѣсноколейната линия Радомиръ — Петричъ). Слънцето късно огрѣва покривитѣ на къщитѣ и рано вечеръ се скрива задъ хълмищата на западъ, като грѣе най-много 5—6 часа презъ деня. Известенъ като стара крепостъ още въ срѣднитѣ вѣкове (дето се е подвизавалъ българскиятъ войвода Славъ), отъ която и сега сѣ останали да стърчатъ стени надъ града. Нѣкога той е билъ голѣмъ градъ, броилъ е надъ 5000 ж. смесено българско и грѣцко население и е билъ търговски и културенъ центъръ съ добре уредени училища (тукъ се е училъ и Неофитъ Рилски) и силно развито лозарство и винарство. Сега е много западналъ и брой само 722 ж., а за негова смѣтка се развива Св. Врачъ (вж. по-горе), дето е премѣстенъ и околийския центъръ. Въ него има около 20 църквици, а наблизу край града, на из-

токъ, на една висока поляна сж разположени сега полуразрушенитѣ манастири Св. Спасъ, Св. Харалампи и Св. Никола.

33. Папазъ-гьолъ, 2230 м. 9 ч. отъ Мелникъ. При с. Ръженъ, отстояще североизточно 1 ч. отъ Мелникъ, се отдѣля конски пжтъ, който покрай чешмата Петрова черка минава 1 клм. на западъ отъ влашкитѣ колиби Лопово (населени само презъ лѣтото) и достига (4 $\frac{1}{2}$ ч.) седловината Демиръ ханъ, кждето е било Старо Лопово. Пжтътъ има постояненъ наклонъ до седловината, и върви преимуществено изъ гористи мѣста. Отъ Демиръ ханъ той леко слиза до $\frac{1}{2}$ ч. Тритѣ рѣки притоци на Пиринска Бистрица. Нататкъ върви по долътъ между Трита върха и Джано, и по него достига седловината (2 $\frac{1}{2}$ ч.) Демиръ-капия, дето прехвърля отаткъ и между гроаци слиза на (1 ч.) **Папазъ-гьолъ**, Изл. 25.

34. Папазъ-чаиръ — Неврокопъ (29 клм. отъ Мелникъ). Едно добре трасирано шосе, съ постояненъ, но слабъ наклонъ, сега на много мѣста развалено отъ дъждоветѣ и рѣкитѣ и удобно само за коне и пешеходци, минава край (15 клм.) с. Пиринъ разположено на Пиринска Бистрица източно отъ Мелникъ и при прохода Баба прехвърля гребена, като слиза на красивата и обширна поляна **Папазъ-чаиръ**, отъ дето се спуска въ (14 клм.) гр. **Неврокопъ**.

КНИГИ ЗА ТУРИСТИ И ЛЮБИТЕЛИ НА ПРИ РОДАТА:

Туризъмътъ въ България юбилеенъ сборникъ за 25 годишнината на Б. Т. Д.

Хигиена на туриста отъ д-ръ П. Стояновъ.

Хорътъ на туриститѣ, текстъ отъ К. Христовъ, нотиранъ отъ П. Константиновъ.

Кабиле—маршъ на Ямболския клонъ отъ Б. Т. Д.

Витоша, научно-популяренъ очеркъ отъ П. Делирадевъ.

Осогово, научно-популяренъ очеркъ отъ П. Делирадевъ.

Пжтеводителъ за Сливенъ и околността, издание на Сливенския клонъ Българка отъ Б. Т. Д.

Български туристъ, месечно списание, органъ на Б. Т. Д.

Младъ туристъ, месечно списание, органъ на Ю. Т. С.

УКАЗАТЕЛЪ

Обикновенитѣ цифри сочатъ страницата, а получернитѣ — номера на излета. Съкращения: *в.* = върхъ, *ц.* = изворъ, *д.* = долина, *м.* = мѣстность, *р.* = рѣка, *с.* = село, *ц.* = циркусь.

- Ай-гидикъ, *в.* 6; 3, 18
 Алексова, *р.* 7 21
 Арами бунаръ *ц.* 28, 45
 Бажурска, *р.* 12, 24
 Бански Суходолъ, *в.* 14, 27; 18, 32
 Банско, *гр.* 11, 14; 15, 27
 Бая, *с.* 9; 2, 18
 Бачево, *с.* 3, 19
 Башлиница, *м.* *ц.* 22, 40; 30, 47
 Баюва дупка, *м.* *в.* 7, 13, 25, 14, 26, 27; 16, 29; 18, 34
 Беговица, *м.* *ц.* 21, 39; 30, 47
 Безбогъ, *м.* *в.* 8, 25, 42; 27, 44; 28, 45
 Белемето, *м.* *ц.* 21, 39; 25, 43; 30, 47
 Боздагъ, *пл.* 7
 Бъндерица, *р., д., пол.* 8, 10; 14, 27; 17, 30; 18, 31-32
 Бѣла, *р., ц.* 6, 20, 7, 22; 12, 23, *ц.* 24; 13, 25; 18, 34
 Бѣлица, *с.* 2, 18; 4, 19; 5, 20
 Бѣличко ханче, 2, 18; 4, 15; 5, 20
 Бѣлово гара, 2, 17
 Бѣлъ-Искъръ, *р.* *с.* 4, 15
 Валявица, *д., р.* 21, 38, 25, 43
 Варовита чука, *в.* 20, 36
 Василякъ, *ц.* 19, 35; 20, 36; 22, 39
 Василячка *р.* 21, 38
 Василяшки чукаръ, *в.* 22, 40
 Василевъ гробъ 7
 Висковото, *ц.* 18, 32
 Влахи, *с.* 13, 25; 14, 27; 31, 47
 Влахина *р.* 10, 12, 24; 13, 25; 14, 27; 18, 34; 31, 47
 Водачи, 11
 Върбово кладенецъ, *ц.* 12, 23; 13, 24
 Върлата скала, *в.* 20, 36
 Газен, *в.* 24, 41
 Газейска *р.* 21, 33; 24, 41
 Георгина *р., ц.* 46; 30, 47; 31, 47
 Главитъ *ц.* 21, 37
 Глазна *р.* 16, 29; 18, 31
 Голѣмо Бѣлово, *с.* 2, 17
 Голѣма Джинджирица 8, 22
 Голѣмата Стража, *в.* 23, 40; 24, 41; 25, 43; 27, 44; 28, 45
 Горна Кадийца, *в.* 3, 19
 Градево, *с.* 1, 15
 Градишето, *м.* 21, 37
 Гърлото чарко 12, 23
 Дагонски колиби 2, 18
 Даутовъ връхъ, 7; 7, 22; 12, 23; 13, 26; 18, 34; 31, 47
 Демиръ Капия, 28, 43
 Демяница, *д., р.* 21, 36
 Джано, *в.* 29, 45
 Дженгалъ, *в.* 21, 38; 25, 43
 Джинджирица, Голѣма, 8, 22, Малка, 6, 22
 Динковъ долъ, 3, 19
 Дисилица, *р., ц.* 28, 44, 45
 Добринище, *с.* 8, 9, 26, 43
 Добърско, *с.* 3, 19
 Докимо, *ц.* 18, 32
 Драгосиново трионъ 21, 37
 Дръглише, *с.* Горно и Долно, 3, 19
 Дълга поляна, *м.* 17, 30; 18, 32
 Електр. централа, 27, 37; 23, 40
 Елъ-тепе, *в.* 12, 24; 13, 25; 14, 20; 17, 31, 18, 31; 33/34; 30, 47; 31, 47
 Елтепски езера, 13, 25; 14, 27; 18; 31
 Ечмииша, *м.* 18, 32, 20, 36
 Жеговото, *м.* 9, 22
 Животни, 9
 Засеко, *м.* 8, 22
 Извора, *м.* 14, 27; 17, 31; 18, 33
 Изворитъ, гара 1, 15
 Изворитъ, *м., ц.,* 11, 12, 23; 13, 24; 14, 25; 17, 30
 Изгоряла бачия, *м.* 18, 33
 Изтокъ, *р.* 11, 23
 Икрица (Икришча), *м., р.* 18, 32; 20, 36
 Илиина *р.* 3, 18
 Илиовъ мостъ 21, 37
 Илязовото *м.* 9, 22
 Инчова ливада, *м.* 12, 23
 Иотковото, *м.* 8, 22
 Кабата, *м.* 18, 33
 Каймакчалъ, *в.* 23, 24, 42; 25, 43; 27, 44
 Казана, *ц.* 14, 27; 17, 31; 18, 34
 Калдърма, *в.* 10, 18, 34; 19, 36
 Калугерица, *м.* 10, 22; 12, 24
 Калугерова вада, 18, 32
 Каята *м.* 12, 23
 Каменити дупки, *ц.* 10, 12, 24; 13, 25, 14, 26, 18, 34
 Каменица, *в.* 21, 39
 Каменица, *пол.* 14, 26; 16, 29
 Каменичка *р. и ц.* 29, 45
 Карагонско, *м.* 16, 29
 Караманица, *м.* 20, 36; 21, 37
 Каранджioва бунка, *м.* 25, 42
 Карантията, *м.* 21, 36
 Катраницата, *м.* 10, 22; 12, 24
 Кельо, *в.* 30, 47
 Кешишъ мандра, 31, 47
 Кильотица, *м.* 23, 40
 Конарево, *в.* 23, 40
 Конарницитъ, *м.* 12, 24
 Колешница, *р.* 2, 18
 Кралевъ дворъ, *в.* 25, 43
 Кременски ез. и *ц.* 25, 43; 29, 45
 Кресна, *с.* 8, 22; 27, 44, 28, 45
 Крива валта, *ез.* 25, 42; 27, 44, 28, 45
 Крива Ливада, *с.* 13, 25; 14, 27; 31, 47

- Кутела *в. и ц.* 14, 27; 17, 29, 31; 18, 34
 Къркица *р.* 46; 31, 47
 Къркьма *ез.* 20, 36
 Левуново, *с.* 9; 32, 47
 Лиляково, *с.* 30, 46
 Ладжене, *с.* 14; 2, 17
 Малка Джинджирица, *м.* 9, 22; 12, 24
 Малката стража, *в.* 24, 41
 Монастиръ Рила, 3, 18
 Мангъръ-тепе, голѣмъ, *в.* 24, 41
 „ „ малъкъ, *в.* 21, 38; 24, 42; 25, 43
 Мелникъ, *гр.* 32, 47
 Места, Бѣла и Черна, *м. р.* 2, 17
 Мехомия, *гр. вж.* Разлогъ
 Мехом. Суходолъ, *м. в.* 6, 21; 12, 24; 13, 24, 14, 26; 18, 34
 Мечата дупка, *пещ.* 11, 23
 Мече чешало, *м.* 17, 30
 Минерални богатства 9
 Минерални извори 9
 Мозговица, *м.* 21, 39
 Муратовъ *в.* 7
 Муртини бани 2, 18
 Мусала, *в.* 5, 20
 Мъртва поляна, *м.* 20, 36
 Неврокопъ, *гр.* 8, 9, 34, 48
 Недобърско, *с.* 3, 19
 Окаденъ *м. ц.* 7, 22, 12, 24
 Окаденина *р.* 12, 24
 Папазгьолъ. *ц. ез.* 8, 21; 38, 25, 42; 29, 45; 33, 44
 Папазъ-чаиръ *м.* 38, 48
 Парилска седловина, 7
 Перлешъ, *м.* 28, 44
 Пешеритъ *м.* 18, 32; 20, 36
 Пиновото, *м.* 25, 42; 27, 44
 Пиринъ *в.* 7, 15; 7, 22; 12, 24
 Пиринъ *с.* 34, 48
 Пиринска Бистрица, *р.* 21, 39; 25, 43, 46; 33, 34, 48
 Плешка поляна, 10, 22
 Плешки кладенецъ *м.* 45, 42
 Плешки ливади, *м.* 25, 42
 Полежански езера. 2 5
 43; 27, 44; 23, 45
 Полянитъ *м.* 12, 24; 13, 24, 25
 Пончина могила, *м.* 17, 30
 Попово трионъ, 17, 29; 18, 31
 Превала 21, 38
 Предѣлъ 7, 1, 15; 7, 21; 8, 22; 9, 22
 Просеченъ камъкъ, *м.* 23, 41; 25, 42; 25, 42
 Пърнжеро 8, 22
 Равнако, *м.* 10; 19, 35
 Равно боре, *м.* 13, 24; 14, 25; 16, 29
 Разлогъ, *котл.* 13
 Разлогъ, *гр.* 11, 15; 6, 20
 Растителностъ 8
 Ретижа *р.* 25, 43; 29, 45
 Рибно езеро въ Бънде-рица 18, 35
 Рибно езеро въ Васи-ликъ 21, 39
 Рила, пжтеки презъ Р. 3, 4, 5, 18 и сл.
 Рилски манастиръ 3, 18
 Рустолово чаркъ 12, 23
 Самоковъ *гр.* 4, 19
 Саровица, *м.* 11, 23
 Сарж-геолъ, *м.* 5, 20
 Св. Врачъ, *с.* 9, 13, 25; 21, 38; 22, 40; 30, 46
 Св. Врачка Бистрица *р.* 10, 21, 38; 21, 40; 30, 46
 Св. Иванъ 25, 42
 Св. Никола *р. и мон.* 27, 44
 Семково, *м.* 4, 19
 Симитли, *с.* 9, 10, 1, 15
 Синевицитъ *м.* 11, 23
 Ситанъ *м.* 18, 32
 Ситанъ градъ, 5
 Ситняково, *м.* 5, 20
 Спанъ поле, 10, 13, 25; 19, 36; 30, 47; 31, 47
 Спропадналото, *м.* 11, 23
 Стойчово изворъ, *ц.* 19, 29
 Стожа, *с.* 30, 46
 Стражитъ (вж. Голѣма-та и малката С.) *в.* 24, 41
 Струма, *р.* 6, 7, 9, 46
 Суходолъ, *м. д. в.* 13, 25
 Суодолъ, бански, *в. д.* 17, 29
 Суходолски дупки (вър-топи) 14, 27, 17, 30
 Суходолски стълби, 13, 25
 Сърбиново, *с.* 9
 Тевнишка чешма, *ц.* 13, 24; 14, 25
 Тиацитъ, *м.* 21, 38
 Тодово трионъ, 25, 42
 Тодоринъ върхъ, 11, 19, 34, 35; 22, 39—40
 Тодорини езера 19, 35, 22, 40
 Тодорова орница, *м.* 21, 37
 Тременщица, *кол.* 30, 47
 Трионска поляна (лива-ди), *м.* 23, 41, 24, 42, 27, 44
 Тръстеника, *м.* 2, 18
 Уйнати връхъ, 19, 34
 Уплеть, *м.* 7, 30
 Усипа, *м.* 20, 36; 21, 37
 Ушипитъ, 23, 40; 24, 41, 25, 43; 28, 45
 Хайдушка чешма, *ц.* 13, 23
 Хвойнача, *м.* 17, 30, 18, 35
 Циганско кладенче, 21, 37
 Църнако, *м.* 13, 24; 14, 25
 Църна могила, *м.* 17, 30
 Чаиро, *м.* 10, 21, 39; 30, 47
 Чало, *м.* 25, 43
 Чамъ курия, *м.* 5, 20
 Чисто тепе, *в.* 2, 17
 Чучуритъ, *м. ц.* 14, 27; 17, 30; 18, 32
 Шилигаришка, *м.* 18, 32, 20, 36
 Юленъ, *м.* 23, 40
 Юндола, *м.* 14, 2, 17
 Юрумкичалъ, *в.* 5, 20
 Ябълчицата, *м.* 28, 45
 Яденица, *р.* 2, 17
 Яза, *р.* 6, 20, 11, 23
 Якоруда, *с.* 14, 2, 18
 Яловарника, *м.* 16, 29

ФОТО-АПАРАТИ

И ВСИЧКИ ВИДОВЕ ФОТОГРАФИЧЕСКИ
МАТЕРИАЛИ ВИНАГИ ПРЕСНИ

ПАСКАЛЪ К. ГЪЛЖБАРОВЪ

СОФИЯ, УЛ. АЛАБИНСКА № 44

БИНОКЛИ, ОЧИЛА БАРОМЕТРИ И ДР.

НАРОДНО ОСИГУРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО „БАЛКАНЪ — ЖИВОТЪ“ ВЪ СОФИЯ

ОСИГУРОВКИ ПО „ЖИВОТЪ И ЗЛОПОЛУКА“
ПО ВСИЧКИ ВИДОВЕ КОМБИНАЦИИ
И ВЪ РАЗНИ ВАЛЮТИ.

Особено изгодни условия за осигуряване на туристи по отдѣлно или групово срещу „Злополука“ безъ медицински прегледъ, съ покриване специално туристическия рискъ, включително и риска отъ умишлено, предумишлено и случайно убийство.

Осигурениятъ при „Балканъ“ туристъ бива по-смелъ и по-безгриженъ, когато скита изъ балкана.

Премиитъ сж извънредно ниски, а за груповитъ осигуровки се прави отбивъ.

По-подробни разяснения при всѣко запитване даватъ дружественитъ дѣятели или самата Дирекция въ София, площадъ „Александъръ I“ № 6, телефони 55, 840 и 1290.

Стигнахъ

благодарение доброто качество
на екипировката отъ

СПОРТЕНЪ МАГАЗИНЪ

МАРКО КОСТУРКОВЪ

СОФИЯ — БУЛЕВАРДЪ „ДОНДУКОВЪ“ 24.

Искайте бесплатно каталози и ценоразписи
за зименъ и летенъ спортъ и туризъмъ.

„ОРЕЛЪ“

Българско Общо Застрахователно Д-во

Основано презъ 1914 година.

Капиталъ и резерви надъ 20,000,000 лева.

Първостепенъ застрахователенъ институтъ въ България съ широки международни презастрахователни и банкови връзки. Интереситѣ на застрахованитѣ при Д-во „Орелъ“ сж напълно обезпечени.

КЛОНОВЕ:

ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ, ЗЛОПОЛУКА, ТРАНСПОРТЪ, КРАЖБА чрезъ взломъ.

На осигуренитѣ по клона „Животъ“ по специалнитѣ таблици съ участие въ печалбитѣ Д-вото раздава гарантиранъ дивидендъ, който почва съ 10 % отъ годишната премия и достига до 45% отъ сжщата.

Главна Дирекция въ София.

Телефони: № № 594 и 1917.

ПРЕДСТАВИТЕЛИ

въ всички градове и по-голъми села.

БАНСКО

е най-близкият и красивъ градецъ до Пирина. Тойе едничкият изходенъ пунктъ за централния му дѣлъ. Свързанъ е съ редовни автомобилни съобщения съ гара Изворитѣ (Симитли) на тѣсно-колейната линия Радомиръ — Петричъ и съ гара Лжджене, последенъ пунктъ на полунормалната линия Сарамбей — Лжджене (Чепинско). Градътъ е отлично освѣтленъ съ електричество. Гости отъ вънъ могатъ да намѣрятъ удобни и хигиенични квартири за лѣтуване при много евтини наеми. Желаящитѣ квартира могатъ да се отнесатъ за сведения до клона отъ Бѣлг.

Турист. Д-во „Елъ-тепе“ въ града.

Близко до града се намиратъ красиви мѣста за разходка и почивка. На 2 клм. югозападно отъ града, въ лѣво отъ пѣтя за Бъндерица и Елъ-тепе, всрѣдъ чудно хубава борова гора се намиратъ хладни минерални извори, дето уморения туристъ може да направи осевжителна баня. Близостта на боровата гора до града прави въздуха чистъ и свежъ, напитокъ съ боровъ дѣхъ. Човѣкъ се чувствува бодъръ, леко се диша.

НАЙ-ВАЖНО!

НАЙ-КЪСИЯ ПЪТЪ, УДОБЕНЪ И СЛОЖЕНЪ ЗА ПИРИНА
Е ПРЕЗЪ БАНСКО

ПРИ

ЛАЗАРЪ П. ДУМАНОВЪ

ЩЕ НАМЪРИТЕ ВИНАГИ ПРЕВОЗЕНЪ ДОБИТЪКЪ ДО
ВСИЧКИ МЪСТА ВЪ ПИРИНА.

== ЖИВЪЕ БЛИЗУ ДО ТУРИСТИЧЕСКАТА СПАЛЪЯ. ==

НЕ ПИТАЙ СТАРО, А — ПАТИЛО!

КАЗВА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА ПОГОВОРКА
ЕТО ЗАЩО САМО ВЪ ФОТОГРАФИЧЕСКИЯ
СКЛАДЪ

„РЕМБРАНДЪ“

ГРАФЪ ИГНАТИЕВЪ № 2, СОФИЯ

НА БИВШИЯ ФОТОГРАФЪ С. ПОПОВЪ

ВСЪКИ ЛЮБИТЕЛЪ И ФОТОГРАФЪ ЩЕ НА-
МЪРИ ИЗПИТАНИ И ДОБРОКАЧЕСТВЕНИ
ФОТО-МАТЕРИЯЛИ

ПОРЪЧКИ ОТЪ ПРОВИНЦИЯТА СЕ ИЗПЪЛНЯВАТЪ
== НАЙ-ДОБРОСЪВЕСТНО И АКУРАТНО. ==

РАЗЛОГЪ

ВЪ КАФЕНЕ „БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ“

на

ЛАЗАРЪ Х. АНГЕЛОВЪ

срещу основното училище на „Пазара“, всъки туристъ и
пътникъ ще намъри най-хубавото чисто натуралио кафе,
приготвено отъ вещата ржка на бай Лазара.

Отбийте се и опитайте.

ВНИМАНИЕ! **ВЪ МАГАЗИНА НА ВЕСЕЛИНЪ Г. КОЛЧАКОВЪ**

ГР. БАНСКО

ще намърите винаги художествени снимки отъ
Пирина, фотографически материяли, както и
разни хранителни продукти, нуждни за излети.
Цѣни най-износни

СЛАДКАРНИЦА и КАФЕНЕ **„ПИРИНСКИ ТУРИСТЪ“**

на БОЯНЪ Н. х. ВЪЛКАНОВЪ и Г. УЛЕВИНОВЪ

ГР. БАНСКО

Туриста ще намѣри разни прѣсни сладкиши. Тукъ
се прави отстъпка върху консумацията на мѣст-
ния клонъ отъ Б. Т. Д-во за „Фонда Хижа“ въ
Пирина. Искайте отъ съдържателитѣ тетрадка
за вписване консумацията.

Обущарница Никола Ив. Кутирковъ

срещу Туристическата спалня

гр. Банско

Туриста ще намѣри тукъ бърза и здрава
работа

СУПИ И БУЛЙОНИ „KNORR“

ФРУКТОВИ БОНБОНИ ЗА ЛИМОНАТА „DEZI“. НЕЗАМЪНИМИ ЗА ПЖТЪ, КУРОРТЪ, ТУРИЗЪМЪ И ДОМАШНО УПОТРЪБЛЕНИЕ.

ГЛАВЕНЪ ДЕПОЗИТЪ
„НАРОДЕНЪ САНИТ. МАГАЗИНЪ“
СОФИЯ, УЛИЦА ВИТОШКА № 34

**ТУРИСТИ, ПЖТНИЦИ И МЕРАКЛИИ
ПРИ ПРЕСТОЯВАНЕТО въ гр. РАЗЛОГЪ**

ВЪ РЕСТОРАНТА и ПИВНИЦАТА

„БАТЕМБЕРГЪ“

на Атанасъ Грънчаровъ и С-ие

винаги ще намѣрите най-хубавото, чисто и натурално пиво, разнообразна, здрава и вкусна храна, прѣсно и кисело млѣко, доброкачествено сирене и прѣсенъ балкански кашкавалъ

ФОТОГРАФИЧЕСКИ АРТИКУЛИ

== ГРАМОФОНИ ==

ГРАМОФОННИ ПЛОЧИ

И ФРАНЦУСКИ РАДИО

ПРИ

БРАТЯ ЕЛИЕЗЕРЪ, СОФИЯ — РУСЕ.

РАЗЛОГЪ

ВЪ СЛАДКАРНИЦА И БОЗАДЖИЙНИЦА

„ПИРИНЪ“

на

БОРИСЪ АТ. ГРИГОРОВЪ

на площада въ центъра на града ще намѣрите
винаги екстра студена, ледена БОЗА, разни ви-
дове прѣсни сладкиши и първокачествено

КИСЕЛО МЛЪКО.

РАЗЛОГЪ

Хотелъ Търговски и Гостилница

на Никола Ст. Чилевъ

ще намѣрите ново-елегантно мобилирани стаи,
електрическо осветление, добра прислуга и ви-
наги доброкачествена и вкусна храна.

Сладкарница и Бозаджийница „ЕЛЪ-ТЕПЕ“

на **СТОЙЧО ФИЛИПОВЪ** и

Хлебарница „Централъ“

на **ИВАНЪ Г. УЛЕВИНОВЪ**

ГР. БАНСКО

МАГАЗИНЪ „ЛОЗЕНГРАДЪ“

НА

ДИМИТРЪ АВР. БИЗЕВЪ и СИНЪ

ГР. БАНСКО

ще намърите винаги разни съестни продукти
и всѣкакъвъ видъ санитарни материали и др.

===== ЦЕНИ ИЗНОСНИ =====

ДОБРЕ УРЕДЕНА БРЪСНАРНИЦА

НА

ГЕОРГИ ПЕТРОВЪ

ГР. БАНСКО

Туриста ще бжде задоволенъ напълно

===== Работа прецизна и чиста =====

Туристи,

пътници и любители на природата, без-
съмнено и това лѣто всички, които сте
идвали въ Разлогъ и обхождали див-
ниятъ и величественъ Пиринъ, а и онѣзи,
които до сега не сж се радвали на не-
говото величие и красота, ще пожелааятъ
непремѣно да го посетятъ.

При отсеждането въ гр. Разлогъ испол-
звайте случая да се отбиете въ

КНИЖАРНИЦАТА

НА

ПЕТРЪ ЦВѢТКОВЪ

намираща се на пазаря, въ центъра на
града, дето ще намѣрите освенъ всички
книжарски артикули и

картички, представляющи сним-
ки отъ най-дивнитѣ кжтове на
Пиринъ, гр. Разлогъ и
околността

ТУРИСТИ,

ВЪ ДУПНИЦА САМО ПРИ ТУРИСТА
МАЛКИ РАКЪЩЕ НАМЪРИТЕ ПРО-
ЧУТИТЕ ДУПНИШКИ КЕБАПЧЕТА И
ЗАКУСКИ НА СКАРА.

РАЗЛОГЪ

КОИТО ИМА ДОБЪРЪ ВКУСЪ И ЦЕНИ ЗДРА-
ВЕТО СИ ВИНАГИЩЕ ГЛЕДА ДА СИ НАБАВИ
ОТЪ НАЙ-ХУБАВИЯ И ВИНАГИ, ПРЕСЕНЪ
ХЛЪБЪ, А ТАКА СЪЩО СИМИДЪ И ДОВРО-
КАЧЕСТВЕНИ СУХАРИ, НАМИРАЩИ СЕ ВЪ

ХЛЪБОПЕКАРНИЦАТА

НА

БРАТИЯ ИВ. ТУМБЕВИ

ВЪ ЦЕНТРА НА ГРАДА ДО ХОТ. ТЪРГОВСКИ.

ТУРИСТИ,

МИНАВАЙКИ ПРЕЗЪ ДУПНИЦА НА ПЪТЪ
ЗА РИЛА И ПИРИНЪЩЕ НАМЪРИТЕ ВЪ
КОЛБАСНИЦАТА НА **ВАСИЛЪ З. ПАВЛОВЪ**
ВЪ ЦЕНТЪРА НА ГРАДА, ВСИЧКИ ПРЕСНИ
КОЛБАСИ, САЛАМИ, СИРЕНЕ, КАШКАВАЛЪ.
МЕДЪ И ДР.

МЕСАРНИЦА
на
ВЪЛКАНЪ Н. х. ВЪЛКАНОВЪ

при „СТАРИЯ БАТАКЧИЯ“ — ГР. БАНСКО

Прѣсно месо, по поржчка и печено (чеверме)
се доставятъ до всички мѣста, дето могатъ да се
установятъ туристи.

ХОТЕЛЪ „ПИРИНЪ“

НА
М. СЖБЕВЪ

ГР. БАНСКО

Добре обзаведенъ съ чисти легла, гостилница
съ вкусни ястия и кафене, прислуга акуратна.
Намиратъ се винаги и сухи продукти за ядене —
саламъ, кашкавалъ, прѣсно масло и пр.

ЛАЗАРЪ КАФЕДЖИЙСКИ
ГР. БАНСКО

Специалистъ майсторъ на каучукови сандали,
извънредно удобни за планината — не се хлъз-
гатъ по трева и скали — не потятъ краката.

ЦЕНИ УМЪРЕНИ

Туристи !

При Вашите излети предпочитайте винаги пръсни и доброкачествени материали, които може да си доставите само отъ

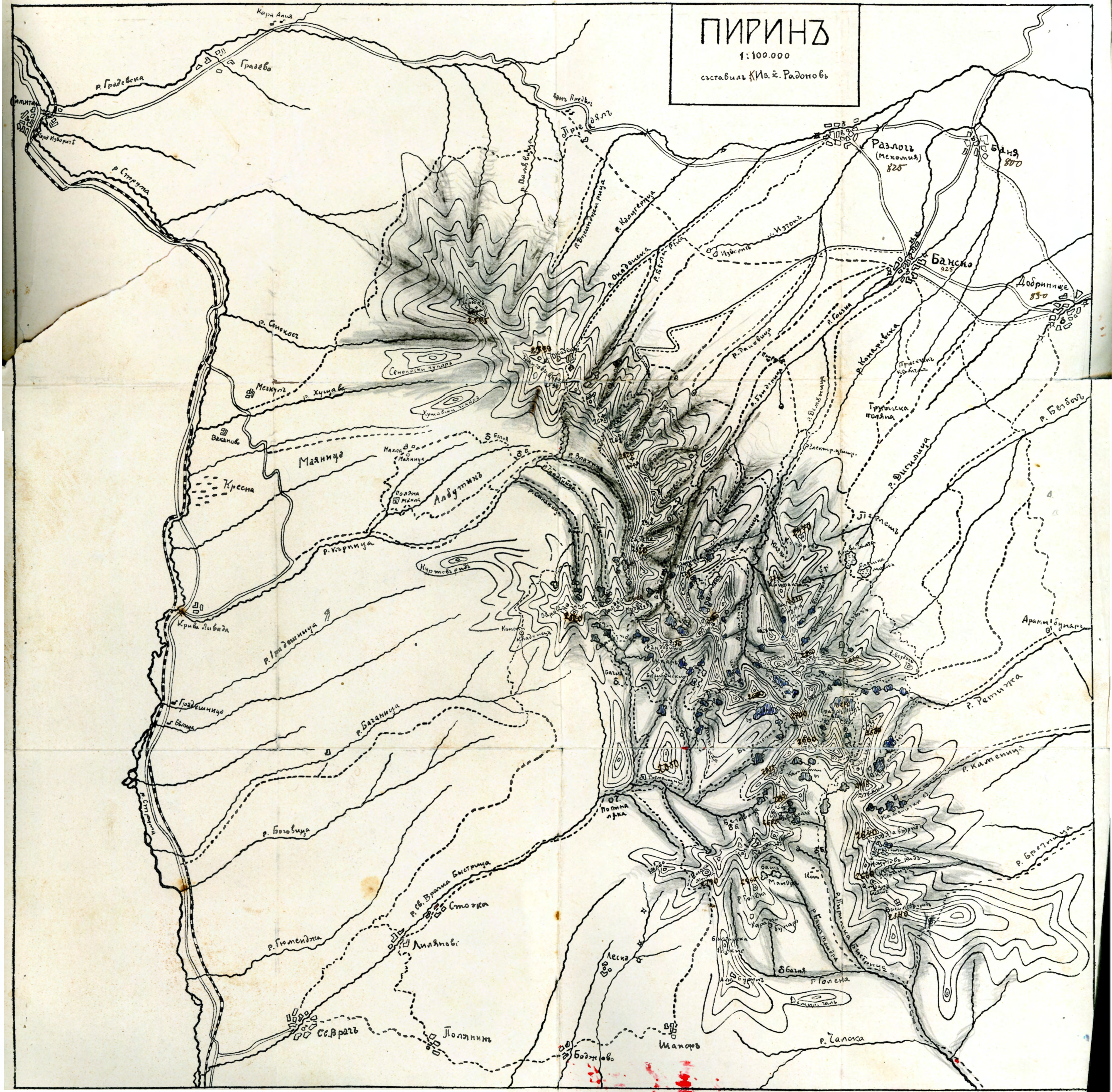
Фотографическия Складъ „АРТОСЪ“

*на НИК. ДЮЛГЕРОВЪ,
площадъ „Александъръ I“,
№ 4 срещу двореца.*

Склада разполага съ материали за фотография отъ всички реномирани фабрики.

составилъ ~~И~~Ив. ѿ. Радоновъ

составилъ ~~И~~Ив. ѿ. Радоновъ

ЗАБЕЛЯЗАНИ ПЕЧАТНИ ГРЕШКИ

Стр.	Ред	Напечатано	Да се чете	По вина на
17	4 и 5	най-голямото	най-големият	редактора
36	маршру-	Брежани	Брежане	автора
74	тна скица	и в кърпа е могло	„и в кърпа е мо-	„
	12	да се носи	гло да се носи“	„
102	над заг-		(От в. Бански су-	
	лавието		ходол до х. „Вих-	
			рен“ виж маршру-	
			та на стр. 108 в	
			обратна посока)	

Туристи

купувайте своите туристически
потреби отъ вашата кооперация!

Българска Туристическа Кооперация

София, ул. Солунъ, 25

доставя всички необходими на излетника
вещи, всички принадлежности на туристи-
ческото облекло и снаряжение: раници,
обуща, габари за обуща, чорапи, бричове,
ризи, фанели, шапки, ржкавици, бастони,
геги, бравички, материали, алуминевы сж-
дове, спиртници и пр. и пр.

Поръчки отъ провинцията се изпълняватъ
бързо и акуратно

Искайте подробенъ ценоразписъ!

Туристи, четете и разпространявайте
вашето списание „**Българ. Туристъ**“.

На каква височина се намирамъ? — Отговорътъ на тоя въпросъ ви дава:

ХР. Г. ДАНОВЪ
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО И
УЧЕБНИ ПОМАГАЛА
ПЛОВДИВЪ - СОФИЯ

УПЪТВАНЕ
КАКЪ ДА СИ СЛУЖИМЪ СЪ
ДЖЕБНИЯ
БАРОМЕТЪРЪ
ЗА ИЗМЪРВАНЕ ВИСОЧИНИ

Джобниятъ барометъръ-висотомѣръ, който ще намирате у **Хр. Г. Дановъ**.